

บทที่ 6

แนวคิดความยุติธรรมที่ปรากฏในผลงาน ‘เฮสิียด’

‘that fish and beasts and birds devour one another because they have no justice, but to humans he has given justice, which is by far the best thing...’

Hesiod : Works and Days : 274-280.

‘in justice every virtue is compact’

Theognis.

เฮสิียดกับการเปลี่ยนผ่านแนวคิดความยุติธรรม

เนื้อหาหลักในบทนี้จะมีรายละเอียดวิเคราะห์กันถึงแนวคิดในเรื่องความยุติธรรม (justice/dike) ในประเด็นของที่มา การเกิดขึ้นและดำเนินอยู่ในชุมชนการเมืองกรีกโบราณ ด้วยการย้อนกลับไปเริ่มต้นตรงความยุติธรรม คือสิ่งที่ฝ่ายเทพเจ้าเป็นผู้กำหนด ส่งมอบมาให้แก่มนุษย์ หรือที่เรียกว่า ‘เทวยุติธรรม’ (divine justice) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ความยุติธรรมที่กำกับโดยเทพบิดรซุส ในฐานะผู้ปกครองดำเนินการใช้สิ่งดังกล่าวกับเหล่าเทพเจ้าและกำกับดูแลมนุษย์ เป็นรูปแบบความยุติธรรมที่มีความสำคัญและถูกกล่าวถึงโดยเฮสิียด

ก่อนอื่นใดปฏิเสธไม่ได้ว่าความยุติธรรมเป็นแนวคิด อยู่ในฐานะของความรู้ที่มีความสำคัญ มีความจำเป็นและแสดงให้เห็นถึงปัญหาในการศึกษาปรัชญา ตลอดจนถึงความคิดทางการเมืองมาตั้งแต่ยุคโบราณ ดังเช่นบทสนทนาอย่าง ‘Republic’ ของเพลโต ที่ให้ความสำคัญกับความยุติธรรมในการเป็นข้อตกลงที่ให้ผู้คนในชุมชนเมืองอยู่ร่วมกันและสถาปนารูปแบบการปกครองขึ้น เพลโตเริ่มต้นด้วยการให้ผู้สนทนานิยามตกลงกันถึงแนวคิดและความรู้ในเรื่องความยุติธรรมให้เสร็จสิ้นเสียก่อน ที่จะเปลี่ยนไปสนทนาต่อกันถึงข้อตกลงของการอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้รูปแบบการปกครองประเภทต่าง ๆ ว่าจะจะเป็นระบอบการปกครองที่ดีหรือไม่ดี จึงไม่อาจตัดขาดและมีความเชื่อมโยงกับความยุติธรรม ความยุติธรรมยังถูกส่งผ่านมาถึง ‘เซนต์ออกุสติน’ (Augustine) นักเทววิทยาและบิดาจารย์คนสำคัญ (Church Fathers) ในช่วงต้นของคริสต์ศาสนาและในฐานะนักปรัชญาที่ได้รับอิทธิพลมาจากเพลโต กล่าวถึงความยุติธรรมปรากฏอยู่ใน ‘City of God’ ได้อย่างน่าสนใจจนเป็นที่จดจำของผู้คนว่า ‘การปกครองที่ปราศจากความยุติธรรมไปเสียแล้ว ก็ไม่สภาพไม่ต่างอะไรไปจากกลุ่ม

โจร’ (justice being taken away, then, what are kingdoms but great robberies)¹ ความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งที่คงความสำคัญและมีความจำเป็นที่จะขาดไปเสียไม่ได้ ในการใช้กำกับผู้คนตลอดจนชุมชนการเมืองเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

พัฒนาการของแนวคิดและความรู้ในเรื่องความยุติธรรมเป็นประเด็นหลักของความขัดแย้งการโต้เถียงทางปัญญาความรู้เกิดเป็นประเด็นปัญหาหว่าน ฝ่ายที่คิดว่าความยุติธรรมที่เกิดขึ้นดำรงอยู่ในลักษณะสากล (physis)² สามารถใช้ได้กับทุกชุมชนการเมืองหรือรูปแบบการปกครอง โดยมีโสเครตีสกับเพลโตในฐานะนักปรัชญาการเมืองที่สนับสนุนความยุติธรรมในรูปแบบนี้ ในทางกลับกันคือฝ่ายที่พิจารณาความยุติธรรมเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ มีความเหมาะสมกับบางชุมชนการเมือง ใช้ได้กับบางเหตุการณ์และพิจารณาเป็นรายกรณีไป (nomos) เนื่องจากมีเงื่อนไขและปัจจัยที่แตกต่างกันในเรื่องที่มาของชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ แนวคิดนี้มาจากกลุ่มและกระบวนการทางปัญญาที่เรียกตัวเองว่า ‘โซฟิสต์’ (sophist) มาจนถึงนักปรัชญาในยุคแสงสว่างทางปัญญา (Age of Enlightenment) เช่น มงเตสกีเออ์กับงาน ‘The Spirit of Laws’

ความคิดเรื่องความยุติธรรมยังคงเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่มาอย่างต่อเนื่องตลอดยุคสมัยประวัติศาสตร์มนุษย์ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงเป็นปัญหาและความขัดแย้ง (perennial question) สังเกตได้ว่าในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดเราก็กังคงให้ความสำคัญ ทั้งนักปรัชญา รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องยังคงสาละวนสนใจถกเถียงถึงปัญหาความยุติธรรมกันอยู่³ ขณะเดียวกันเมื่อกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความยุติธรรม (ideas of justice) คำถามพร้อมข้อสงสัยที่เกิดขึ้นตามมาก็คือแรกเริ่มเดิมที ความยุติธรรมถือกำเนิด เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในชุมชนการเมือง โดยบรรดาผู้คนต่างมีแนวความคิด ความรู้ รูปแบบพร้อมแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรมอยู่ก่อนหน้าแล้วหรือไม่ แต่หากไม่ได้เป็นเช่นที่กล่าวมาความยุติธรรม เป็นความรู้และสำนึก ความต้องการที่เกิดขึ้นมาในภายหลังจากมนุษย์มาอาศัยอยู่ร่วมกันสร้างชุมชนการเมืองขึ้นมาแล้ว ที่ต้องมีผู้สร้าง ผู้กำหนด

¹ หรืออาจจะดำเนินอยู่ในลักษณะของความขัดแย้งถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเป็นมนุษย์และแสดงออกมา ตั้งคำถามว่าเป็นผลผลิตที่เกิดจาก ‘ธรรมชาติ’ (nature) หรือหากไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีมาก่อน มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากที่บุคคลได้รับการศึกษาและผ่านการอบรมเลี้ยงดู (nurture)

² หรืออาจจะดำเนินอยู่ในลักษณะของความขัดแย้งถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเป็นมนุษย์และแสดงออกมา ตั้งคำถามว่าเป็นผลผลิตที่เกิดจาก ‘ธรรมชาติ’ (nature) หรือหากไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีมาก่อน มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากที่บุคคลได้รับการศึกษาและผ่านการอบรมเลี้ยงดู (nurture)

³ งานเขียนหลักทางปรัชญาการเมืองที่เริ่มต้นด้วยบทสนทนา Republic ของเพลโต มาจนถึงผลงานของนักปรัชญาและนักวิชาการในศตวรรษที่ยี่สิบ ‘Theory of Justice’ ของ ‘John Rawls’ ‘Whose Justice? Which Rationality’ ของ ‘Alasdair MacIntyre’ ‘Justice’ ของ ‘Michael Sandel’ และ ‘The Ideas of Justice’ ของ ‘Amartya Sen’

ผู้บัญญัติ ผู้ดำเนินการรับผิดชอบให้กำเนิดความยุติธรรมขึ้นมา หรือไม่ก็เปลี่ยนแปลงความคิดและรูปแบบความยุติธรรมที่เคยดำรงอยู่ก่อนหน้านี้เสียใหม่⁴ ที่อาจอยู่ในสถานะสำคัญทำหน้าที่ของการเป็น ‘ผู้นำสร้างบ้านแปงเมือง’ (lawgiver) ดำเนินการปฏิบัติพันธกิจสำคัญในฐานะ ‘ผู้บัญญัติกฎหมาย’ (grand legislation) ‘บิดาผู้สถาปนา’ (founding father) โดยที่มาของความยุติธรรมในลักษณะที่กล่าวมา อาจปรากฏขึ้นอยู่ในรูปแบบของ ‘เทวยุติธรรม’ (divine justice) เกิดขึ้นมาก่อนโดยมีเป้าหมายใช้เป็นที่มาและเชื่อมโยงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นตามมา

แนวคิดความยุติธรรมภายใต้รูปแบบ ‘เทวยุติธรรม’ (divine justice)

ในเบื้องต้นเมื่อกล่าวถึงกำเนิดและหน้าที่ของเหล่าเทพเจ้าที่มีปรากฏกระจายตัวอยู่ในอารยธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ในแถบตะวันออกกลาง ตั้งแต่เมโสโปเตเมีย มาจนถึงอียิปต์และกรีกโบราณ เทพเจ้า (gods) คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญ ดำรงอยู่ในสถานะผู้สร้างมนุษย์ เป็นทั้งผู้ออกกฎและผู้มอบความเป็นระเบียบ (order) เริ่มต้นขึ้นมาจากความไร้ระเบียบที่ดำเนินอยู่ก่อนหน้านี้ (chaos/chasm) การสร้างและธำรงรักษาระเบียบที่สร้างขึ้นผ่านข้อบัญญัติ คำสั่งการลงโทษแสดงถึงอำนาจและความชอบธรรมของเทพเจ้า จึงเป็นที่มาของความยุติธรรม สร้างให้เกิดชุมชนการเมือง รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบสุขของประชาชนเกิดขึ้นมา ดังนั้นหน้าที่ของเทพเจ้าคือการสร้างกฎ ฝ้าดูแลและพิจารณาโทษบุคคลหรือสิ่งอื่นใดก็ตามที่ไม่เชื่อฟัง กระทำการละเมิดฝ่าฝืนจนมีผลทำให้ระเบียบของจักรวาล โลก ธรรมชาติและสังคมมนุษย์เกิดความวุ่นวายความไร้ระเบียบ กระทั่งสูญเสียความสมดุลไป

สังเกตได้ถึงการกำเนิดและที่มาของสิ่งที่เกิดขึ้นมาควบหรือพร้อมกับเทพเจ้าคือ ‘จักรวาล’ (cosmogony) และเรื่องราวของ ‘เทวกำเนิด’ (theogony) เป็นเรื่องราวที่สะท้อนถึงอำนาจของการจัดระเบียบ การสถาปนาสร้างความศักดิ์สิทธิ์ (sacralization) ผ่านการแยกความแตกต่างระหว่าง ‘ความนอกรีต’ (profane)⁵ ออกจาก ‘ความศักดิ์สิทธิ์’ (sacred) เกิดขึ้นในรูปแบบของสถานที่ พื้นที่ การขีดเส้นกำหนดอาณาบริเวณ (territory/boundary) สิ่งของที่ผู้คนให้ความเคารพ (sacred space) เช่น ต้นไม้ ก้อนหิน เทวสถาน วิหาร วัด โบสถ์ สิ่งก่อสร้างทางศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจน รูปบูชา (icon) พระธาตุ (relic) พระวณะที่ถูกบันทึกในรูปของพระคัมภีร์ และบางกรณีดำเนินอยู่ในรูปของเวลา (sacred time) ปรากฏผ่านงานเฉลิมฉลองการจัดเทศกาลประจำฤดูกาล

⁴ เช่นการปฏิรูปกฎหมายในนครรัฐเอเธนส์ของนักการเมืองและรัฐบุรุษ ‘Draco’ และ ‘Solon’

⁵ คำว่า ‘profane’ มีรากที่มาจากภาษากรีกคือ ‘profanum’ ความหมายของ ‘pro’ คือด้านหน้าหรือ ‘before’ กับ ‘fanum’ คือวัด โบสถ์ วิหาร (temple) มีความหมายถึงสิ่งหรือผู้คนที่อยู่ภายนอกสิ่งก่อสร้างหรืออาคารสถานที่ หรืออาจจะเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปร่วมประกอบพิธีกรรมภายในอาคารสถานที่ดังกล่าว

ต่าง ๆ (festival) ไปจนถึงการประกอบพิธีกรรม (ritual) เพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์และความเคารพที่มนุษย์มีต่อเทพเจ้า⁶

ความยุติธรรมที่ปรากฏขึ้นในรูปแบบ ‘เทวยุติธรรม’ มีเทพเจ้า ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเกิดความเกรงกลัว ให้ความเคารพดำรงอยู่ในสถานะของ ‘ผู้ดั่งรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม’ (justice dispenser) นับได้ว่าเป็นความคิดเริ่มแรกที่มนุษย์มีต่อเรื่องของความยุติธรรม เป็นสิ่งที่ถือกำเนิดเกือบจะพร้อมๆกับเรื่องราวความเป็นมาของมนุษย์ โดยมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการบันทึกสามารถย้อนอดีตกลับไปเมื่อประมาณสี่พันปีก่อนคริสตกาล ณ ดินแดนเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) ในฐานะแหล่งกำเนิดอารยธรรมยุคแรก ๆ ของมนุษย์ ปรากฏผ่านหลักฐานที่อยู่ในรูปของ ‘ประมวลกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบี’ (Hammurabi’s Code) ผู้ปกครองอาณาจักรบาบิโลน (Babylon) ขณะที่ตัวกฎหมายมีเนื้อหาที่อ้างอิงถึงอำนาจจากเทพเจ้าว่า

‘เทพเจ้า ‘อานู’ (Anu) และ ‘เอนลิล’ (Enlil) บอกแก่เราให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลประชาชน เพื่อให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เรากษัตริย์ฮัมมูราบี ผู้เชื่อฟัง เจ้าชายผู้เกรงกลัวเทพเจ้า จะดำเนินการให้บังเกิดความถูกต้องเป็นธรรม (righteousness) เกิดขึ้นบนแผ่นดินนี้ด้วยการทำลายล้างคนชั่วร้าย (the evil) และคนเลว (the wicked) โดยผู้ที่แข็งแรง (the strong) กว่าจะไม่ทำอันตรายต่อผู้ที่อ่อนแอ (the weak) เราจึงเปรียบเสมือนดวงอาทิตย์โคจรขึ้นส่องแสงเหนือประชาชน สร้างความสว่างไสวให้กับแผ่นดิน’⁷

เป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบของเทวยุติธรรมเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองอ้างว่าเป็นภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบมาจากเทพเจ้า เป็นตัวแทนของเทพเจ้า เพื่อใช้ปกป้องดูแลผู้ใต้ปกครอง ไม่ให้ผู้ใดเหนือกว่าหรือแข็งแรงกว่าทั้งในด้านกำลัง ทรัพย์สินและอำนาจกระทำการรังแกและทำร้ายคนที่ด้อยกว่าหรืออ่อนแอกว่า เพื่อให้สมาชิกทุกคนในชุมชนการเมืองดำเนินชีวิตไปอย่างปกติสุข เฉกเช่นเดียวกันในอาณาจักรอียิปต์โบราณ ก็มีภาพของเทพี ‘มัต’ (Maat) ในฐานะตัวแทน มีหน้าที่ควบคุมกฎระเบียบของจักรวาล (cosmo order) บันดาลสร้างให้เกิดความสมดุลต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ให้ดำเนินสอดคล้องไปกับระเบียบของจักรวาล คือสิ่งที่มาพร้อมกับความยุติธรรม

⁶ โปรตดู Mircea Eliade. (1961) *The Sacred and the Profane. The Nature of Religion*. Translated from the French by Willard R. Trask. New York : Harper & Row, Publishers.

⁷ Charles Tilly. (1992) *Coercion, Capital, and European States AD 990-1992*. Malden : BLACKWELL PUBLISHING., p. 1.

พัฒนาการของความยุติธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้ความขัดแย้งระหว่างความยุติธรรมใน ธรรมชาติกับความยุติธรรมในชุมชนการเมือง

ความเป็น 'จักรวาล' หรือ 'kosmo' คือความรู้ในเรื่องต้นแบบ อ่างถึงที่มาของความเป็นระเบียบแบบแผน (order) ความเป็นระเบียบแบบแผนของจักรวาลเกิดมาจากการที่เทหวัตถุต่าง ๆ โคจรเคลื่อนที่อย่างที่เคยเป็นมา ทำให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างที่มีนัยเป็น จักรวาลดำรงความเป็นจักรวาลอยู่ได้เพราะสิ่งต่าง ๆ ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผน หากไม่ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผน จักรวาลก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ดังนั้นระเบียบแบบแผนของจักรวาลจึงกลายเป็นแบบอย่าง ที่มาของระเบียบแบบแผนที่มนุษย์ (ลอกเลียนแบบ) นำมาใช้ ความเป็นระเบียบแบบแผนของจักรวาลจึงสะท้อนถึงความเป็นระเบียบของชุมชนการเมือง การที่ชุมชนการเมืองดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน การฝ่าฝืนและไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนสร้างปัญหาให้กับชุมชนการเมือง หากร้ายแรงถึงขั้นไร้ระเบียบแบบแผน อาจส่งผลถึงขั้นการล่มสลายของชุมชนการเมืองนั้น

สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมา ดำเนินไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลง คือความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งกับพืช สัตว์ มนุษย์ ถูกกำหนดและควบคุมให้ดำเนินไปตามกฎระเบียบแบบแผนของธรรมชาติ เคลื่อนตัวไปตามครรลอง (way) เพื่อให้เกิดความสมดุล สิ่งนี้เรียกว่าความยุติธรรมในธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดคู่มากับธรรมชาติ ทำให้ธรรมชาติดำรงอยู่ในแบบอย่างที่มีนัยเป็นอยู่ ส่วนมนุษย์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยขึ้นอยู่กับความเป็นไปของธรรมชาติ ธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่มียุติพลเหนือมนุษย์ ช่วยให้มีมนุษย์มีชีวิตอยู่รอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตภายใต้ชุมชนการผลิตแบบเกษตรกรรม ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่สามารถเข้าไปจัดการควบคุม ดำเนินการเพื่อตัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเหมือนกับผู้คนในยุคต่อมา เพราะฉะนั้นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ อาศัยอยู่ร่วมกับมัน ที่อาจเรียกในอีกชื่อหนึ่งว่าความยุติธรรมในธรรมชาติ

อนึ่งแม้ว่าความยุติธรรมในธรรมชาติจะเป็นสิ่งที่ได้รับการเคารพและยอมรับ เพราะเป็นสิ่งที่มีความเกิดขึ้นอยู่ในธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ยากที่จะฝ่าฝืน ไม่เชื่อฟังและไม่ปฏิบัติตามให้เกิดความสอดคล้องกับกฎธรรมชาติหรือความยุติธรรมในธรรมชาติ เพราะอาจจะถูกตัดสิน พิจารณาว่าเป็นความผิดที่เราไม่ปฏิบัติตามและให้ความเชื่อฟังกฎหรือความยุติธรรมในธรรมชาติ อีกทั้งต้องมีชีวิตอย่างยากลำบากหากไม่ปฏิบัติอยู่ภายใต้กฎดังกล่าว ทั้งนี้ด้วย 'ความเป็นสากลภาพ' (universality) ในความหมายของการมีธรรมชาติกำกับอยู่ ส่งผลให้มีอำนาจที่สามารถใช้ครอบคลุมไปยังมนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้⁸ โดยผ่านมาจากผู้นำ ผู้ปกครองที่อาศัยการเชื่อมโยงอำนาจหน้าที่กับความยุติธรรมใน

⁸ ข้อถกเถียงในเชิงจริยศาสตร์สร้างให้เกิดมุมมอง (perspectives) ว่าความรู้ การปฏิบัติตนในทางจริยศาสตร์มีความเป็นสากล (universal) หรือในทางตรงกันข้ามคือเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล สังคม ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขเรื่องของพื้นที่ ช่วงเวลาและวัฒนธรรม (particular)

ธรรมชาติ โดยมีสถานะอยู่เป็นส่วนหนึ่งหรือมาจากธรรมชาติเช่นฟาโรห์ของอียิปต์ จักรพรรดิจีนและอาณาจักรโรมัน ภายใต้ผู้ปกครองในแบบ ‘เทวราชา’ (divinity) และ ‘สมมติเทพ’ (god-king)

จากประเด็นดังกล่าวนำไปสู่ข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นตามมาถึงความยุติธรรมในธรรมชาติ แม้จะโต้แย้งว่าไม่มีความเป็นสากลภาพ สามารถใช้ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ แต่ในเรื่องกฎระเบียบยอมรับกันว่า ความยุติธรรมในธรรมชาติมีความเป็นสากลภาพ อยู่ในระดับที่มากกว่าความยุติธรรมประเภทอื่น ๆ ดำเนินอยู่ในสถานะความยุติธรรมในช่วงแรกเริ่ม (primordial justice) เช่นการอ้างถึงความยุติธรรมคือผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า ในธรรมชาติผู้ที่แข็งแกร่งกว่าจะอยู่ในสถานะของผู้ปกครอง มีความได้เปรียบอยู่เหนือสัตว์อื่นที่อ่อนแอกว่า เพราะธรรมชาติยอมไม่สร้างสรรค์สิ่งใดขึ้นมาโดยเปล่าประโยชน์หรือปราศจากเป้าหมาย จะเห็นได้จากตัวอย่างในการจัดสรรอำนาจและครอบครองทรัพยากร จนถึงความคิดในเรื่องอำนาจที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือนมนุษย์ผ่านการใช้อำนาจในลักษณะของ ‘บิดาราช’ (patriarchy) ในฐานะที่บิดาดำรงตนเป็นผู้นำ ผู้ปกครองบุตร ต้องตกอยู่ในสถานะผู้ใต้การปกครอง ที่มาจากความอ่อนแอซึ่งช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองไม่ได้โดยธรรมชาติ

ในธรรมชาติปรากฏการณ์ใช้พลังกำลัง ความดุร้ายและความรุนแรงเข้าตัดสิน เป็นสิ่งที่พบเห็นได้เป็นปกติ ในฐานะของการเป็น ‘กฎธรรมชาติ’ (law of nature) อย่างหนึ่งที่เหล่าสรรพสัตว์รวมไปถึงมนุษย์ต่างตกอยู่ภายใต้กฎดังกล่าว สามารถพบเห็นจากการเอาตัวรอด การดิ้นรน การต่อสู้ตลอดจน แย่งชิงอาหารและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการมีชีวิตรอด โดยผู้ที่มีพลังกำลัง ความเข้มแข็ง ความแข็งแรงมากกว่าย่อมมีโอกาสรอดชีวิต ทุกอย่างจึงตัดสินกันจากใครมีพลังกำลังเหนือกว่า ซึ่งเป็นปัจจัยข้อได้เปรียบทางกายภาพ เช่นการมีโครงสร้างร่างกายที่ใหญ่โต มีเขี้ยวเล็บที่แหลมคม มีความสวยงามน่าดึงดูด มีพิษร้ายแรง มีพลังกำลังความแคล่วคล่องว่องไว ล้วนเป็นสิ่งธรรมชาติกำหนดมาให้ (natural determinism) ก็จะเป็นผู้ชนะ มีชีวิตอยู่รอด ในกรณีเกิดการต่อสู้แย่งชิงมักจะเป็นฝ่ายชนะได้ครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการ ในทางตรงกันข้าม สัตว์หรือบุคคลที่มีพลังกำลังน้อยกว่า เข้มแข็งน้อยกว่า อ่อนแอกว่าก็จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ประสบกับความพ่ายแพ้ ตกอยู่ภายใต้พลังอำนาจของอีกฝ่ายหนึ่งจนอาจถึงขั้นสูญเสียชีวิตและสูญสิ้นทุกอย่างไป

ดังนั้นความยุติธรรมในธรรมชาติที่ปรากฏ เกิดจากการที่ตนเองมีและใช้พลังกำลังที่เหนือกว่า เข้าบังคับจัดการกับผู้อื่น ดังคำกล่าวที่คุ้นเคยกันดีว่า ‘พลังกำลังคือความถูกต้อง’ (might is right) ชัยชนะตกเป็นของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า ในฐานะกฎที่ใช้ปกครอง จึงเป็นความยุติธรรมประเภทหนึ่ง สัตว์ตัวใดที่แข็งแกร่งกว่าย่อมชนะสัตว์ที่อ่อนแอกว่า ตัวอย่างเช่น ความยุติธรรมของพญาราชสีห์ย่อมแตกต่างจากความยุติธรรมของฝูงแกะ หรือแม้แต่คำกล่าวอ้างของ ‘เทรซิมาคัส’ (Thracymachus) ในบทสนทนา Republic ของเพลโต ยกนิยามความยุติธรรมที่มาจากโลกธรรมชาติคือ ‘ผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า’ (justice is the interest of the stronger) เพื่อใช้อธิบายความยุติธรรมลักษณะดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชนการเมือง ด้านสัตว์ที่ตัวเล็กกว่า มีพลังกำลังน้อยกว่า อ่อนแอกว่าไม่

อาจใช้เรี่ยวแรงที่ตนมีไปต่อกรได้จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ เช่นการจับกลุ่ม รวมกลุ่มกันเพื่อให้ได้จำนวนมากมายใช้ต้านทานและคานกำลังอำนาจของสัตว์ที่แข็งแรงกว่า หรือคิดหากลยุทธ์และใช้วิธีการที่ไม่ใช่เรื่องของพลังกำลังเข้าต่อกร

แนวคิดในเรื่องความยุติธรรมที่อ้างอิงอยู่กับโลกธรรมชาติ ดำเนินอยู่ในรูปแบบความยุติธรรมของผู้ที่แข็งแรงและมีความเข้มแข็งกว่า นับว่าเป็นแนวคิดที่ยากจะปฏิเสธหรือมองข้ามไป เพราะในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมืองของมนุษย์นั่นเอง เกณฑ์การตัดสินด้วยการมีพลังกำลังเหนือกว่าย่อมจะเอาชนะ และมีอำนาจเหนือผู้อื่นมากกว่า จึงกล่าวได้ว่าพลังกำลังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวของมันเอง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือบุคคลอื่น ผู้ที่มีพลังกำลังใช้ความแข็งแรงปกป้องคุ้มครองคนที่อ่อนแอกว่า เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ภายใต้ชุมชนการเมืองตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน บุคคลผู้ที่มีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงและเข้มแข็งจะได้รับมอบอำนาจจากชุมชนการเมืองตั้งแต่การเป็นผู้ปกครอง ทำหน้าที่ป้องกันดูแลไม่ให้ศัตรูจากภายนอกชุมชนการเมืองเข้ามาบุกรุกทำร้ายสมาชิกที่ตนเองเป็นผู้เฝ้าดูแลอยู่ สังเกตได้จากเรื่องของสงครามที่ฝ่ายมีพลังกำลังที่เหนือกว่า มีความแข็งแรงกว่ามักเป็นฝ่ายรุกรานและได้รับชัยชนะ เฉกเช่นเดียวกับในกรณีที่สภาวะของบ้านเมืองดำเนินไปอย่างไรข้อแปะ ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนตกอยู่ภายใต้สภาวะ ‘อนาธิปไตย’ (anarchy) ไม่อาจพึ่งพาอำนาจใด ๆ ได้ เหมือนกับความเป็นอยู่ภายใต้ ‘สภาวะธรรมชาติ’ (state of nature) ที่ ‘โรมัส ฮอบส์’ นักปรัชญาการเมืองในศตวรรษที่สิบห้าให้ภาพอันน่าสยดสยองไว้

ความยุติธรรมกับ ‘ความหยิ่งโสโอหัง’ (pride/hubris)

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลในลักษณะของ ‘หยิ่งโสโอหัง’ (pride/hubris) คือที่มาของการที่บุคคลผู้นั้นไม่สามารถควบคุมและปกครองตนเอง เนื่องจากคนที่มีความหยิ่งโสโอหังมีแนวโน้มที่จะทำอะไรที่เกินไปจากความรู้ ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่น ความหยิ่งโสโอหังทำให้บุคคลมีความคิดและลงมือกระทำการที่เกินความพอดี จนไม่อาจรับมือและมีความรับผิดชอบกับผลลัพธ์ที่จะเกิดตามมาจากความหยิ่งโสโอหัง เพราะฉะนั้นความหยิ่งโสโอหังเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจจากเฮเซียด ในฐานะคุณธรรมเริ่มต้น เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และถูกควบคุมเพื่อที่จะไม่ให้มันส่งผลเสียหายแก่บุคคล มีผลต่อการทำงานที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับตนเองและขยายไปสู่ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทำให้ตนเองดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขและไม่สร้างปัญหา ความขัดแย้งให้กับบุคคลอื่นด้วย

‘ความหยิ่งโสโอหัง’ แสดงออกในรูปแบบของพลังกำลัง ความแข็งแรง ความเข้มแข็งที่มากกว่า สำหรับชาวกรีกโบราณอาจไม่ได้เป็นหลักประกัน หรือเกณฑ์หลักที่ใช้ตัดสินเรื่องผลประโยชน์ความยุติธรรมของมนุษย์ ผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวก็ไม่แน่นอนว่าจะเป็นผู้ชนะหรือขึ้นเป็นผู้ปกครองมีอำนาจเหนือผู้อื่นเสมอไป สำหรับชาวกรีกโบราณพวกเขาพิจารณาความยุติธรรมในธรรมชาติว่าไม่

อาจยึดถือได้เสมอไป พวกเขาเห็นว่าความยุติธรรม คือสิ่งที่ยึดโยงอยู่กับเรื่องการใช้เหตุผล แม้ว่าจะเกิดความขัดแย้ง แต่ก็เป็นการต่อสู้ผ่านการโต้เถียงกันทางความคิด อีกทั้งการใช้ทั้งความรู้ประกอบเข้ากับสติปัญญาพินิจตรึกตรองให้เกิดความรู้ เพื่อสร้างแบบแผน กฎเกณฑ์ใหม่ ๆ รวมถึงสร้าง ความยุติธรรมเพื่อให้เกิดการยอมรับ อันแตกต่างไปจากเพียงแค่การใช้พลังกำลัง แล้วตัดสินกันด้วยความ แข็งแรงทางกายภาพ⁹ ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้ในอาณาจักรของสัตว์ ที่ใช้พลังกำลัง ความแข็งแรงอยู่ในระดับเพียงแค่การควบคุมสัญชาตญาณ เพื่อความจำเป็นในการมีชีวิตอยู่รอด (life necessity) ซึ่งถูกกำหนดมาแล้วว่าเป็นตัวตัดสินสิ่งต่าง ๆ การใช้และแสดงออกถึงพลังกำลัง สะท้อนให้เห็นถึงการมีชีวิตอยู่ที่ปราศจากการมีเสรีภาพและทางเลือก (choice) ที่จะใช้หรือไม่ใช้กำลัง ซึ่งเป็นทางเลือกสำหรับมนุษย์ที่ใช้สติปัญญาและความรู้ในการคิดไตร่ตรองก่อนตัดสินใจและลงมือ ปฏิบัติ ความยุติธรรมในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงมีความแตกต่างออกไปจากความยุติธรรม ในธรรมชาติที่เป็นโลกของสัตว์และพืช ข้อเรียกร้องขอความยุติธรรมมาจาก (เสียง) ผู้ที่อ่อนแอ ด้อยพลังอำนาจต่อผู้ที่แข็งแรง และมีอำนาจเหนือกว่า ความคิดในเรื่องความยุติธรรมที่เกิดจากการใช้ ความรู้และสติปัญญา แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ที่ไม่ใช้พลังกำลัง ความได้เปรียบในเชิง กายภาพหรือร่างกายมาสร้างกฎเกณฑ์และแนวคิดในเรื่องความยุติธรรม สิ่งเหล่านี้คือการเริ่มต้นของ แนวคิดทางการเมืองกรีกโบราณ ซึ่งเฮเซียดสะท้อนถึงแนวคิดทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความ ยุติธรรมที่ไม่ได้มาจากการใช้พลังกำลังไว้อย่างชัดเจนว่า

‘จงยึดมั่นเชื่อฟังความยุติธรรม หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง บุตรชายของเทพโครโนส (หมายถึงเทพบิดรซุส) บัญญัติกฎหมายขึ้นมาใช้กับมนุษย์ ที่มีความแตกต่างไปจากสรรพสัตว์ทั้งที่บินอยู่บน ท้องฟ้า อาศัยอยู่บนบกและว่ายน้ำในน้ำ บรรดาสัตว์เหล่านี้ต่างดำเนินการล่าซึ่งกันและกัน เนื่องจาก พวกมันไม่มีกฎระเบียบ จึงมีความแตกต่างไปจากมนุษย์ผู้มีกฎแห่งความถูกต้อง (law of Right) ซึ่งบัญญัติขึ้นโดยเทพบิดรซุส’¹⁰

กล่าวได้ว่าความยุติธรรมที่เฮเซียดต่อต้าน คือความยุติธรรมภายใต้พลังกำลังเป็นใหญ่ ปรากฏในลักษณะของความยุติธรรมคือผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรงกว่า บุคคลนั้นย่อมมีความชอบธรรมในการปกครอง ใช้อำนาจ ออกกฎหมาย เนื่องจากสามารถใช้กำลังที่ตนเองมีเหนือผู้อื่นมากำราบ ผู้ที่อ่อนแอกว่า พลังกำลังน้อยกว่าให้ยอมรับและยอมเป็นผู้ใต้ปกครองที่คอยปฏิบัติตามคำสั่ง ดังนั้น ภายใต้ความยุติธรรมในแบบพลังกำลังเป็นใหญ่ ผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจที่

⁹ ตัวอย่างจากมหากาพย์อีเลียดและโอดิสซีย์ บุคคลผู้มีและใช้พลังกำลังเพียงอย่างเดียวไม่อาจเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยความคิดสติปัญญาเข้ามาประกอบช่วยด้วย เช่นอาคิลลีสกับโอดิสซีส ทั้งนี้มาคิอาเวลลี นักปรัชญาการเมืองในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองที่จะประสบความสำเร็จในการรักษาอำนาจ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติของสัตว์อย่างสิงโตกับสุนัขจิ้งจอกประกอบเข้าด้วยกัน

¹⁰ Hesiod. Works and Days : 259-264.

ตนเองมีอยู่ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ใต้ปกครองและผู้ที่ย่อมแกว่า เชื่อมโยงกับความอยุติธรรมที่เฮสิียดกล่าวถึงใน 'Works and Days' คือ 'ความหยิ่งโสโอหัง' (pride/hubris) เกิดมาจากบุคคลมองตนเองว่ามีความเหนือกว่า สูงส่งกว่า และดีกว่าผู้อื่นจนมองข้าม ไม่ให้ความสำคัญจนถึงขั้นลงมือใช้กำลังบังคับทำร้าย มิหนำซ้ำยังใช้อำนาจที่ตนเองมีอยู่ไปบังคับและรังแกคนที่อ่อนแกว่า สำหรับการต่อสู้กับ 'ความหยิ่งโสโอหัง' เฮสิียดให้คำแนะนำด้วยการยกตัวอย่างความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นอยู่กับพี่ชายของเขาว่า

‘เอาละ เพอร์ซิส¹¹ ท่านต้องดำเนินตามความถูกต้อง (right) ด้วยการควบคุมความหยิ่งโสโอหังไว้ (control your pride) ความหยิ่งโสโอหัง บั่นบาลให้เกิดผลที่เลวร้ายขึ้นกับบุคคลทั่วไป แม้แต่บุคคลผู้สูงศักดิ์ก็ยากที่จะรับมือกับมัน ความหยิ่งโสโอหังทำให้บุคคลผู้นั้นประสบกับความตกต่ำและนำไปสู่ความอับอายขายหน้า (disgrace) จะเป็นสิ่งที่ดีกว่าหากเลือกเดินไปบนเส้นทางของความยุติธรรม (เพื่อป้องกันความหยิ่งโสโอหัง) เพราะในท้ายที่สุดความยุติธรรมจะสร้างความเป็นชัยให้กับเผ่าพันธุ์มนุษย์ ความหยิ่งโสโอหังก็จะพ่ายแพ้ไป เป็นสิ่งที่คนไร้สติปัญญาจะต้องเรียนรู้เอาไว้ ความหยิ่งโสโอหังเป็นสิ่งที่ ‘เทพแห่งคำสัตย์สาบาน’ (Oaths)¹² เผ่าจับตาดูซึ่งตัวพระองค์มีการตัดสินลงโทษที่ว่องไวกว่าคำพิพากษาตัดสินที่คดโกง (crooked verdict)¹³ ผู้มีความหยิ่งโสโอหังย่อมจะถูก ‘เทพเจ้าแห่งคำสัตย์สาบาน’ ลงโทษเนื่องจากบุคคลที่หยิ่งโสโอหัง ย่อมที่จะไม่เคารพและรักษาคำสัตย์สาบาน การลงโทษจากเทพเจ้าในเรื่องการผิดคำสัตย์สาบาน ไม่ได้หยุดเพียงแค่ว่าผู้แสดงความหยิ่งโสโอหังเท่านั้น แต่ยังไปเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวของผู้ที่ปฏิบัติตนหยิ่งโสโอหังด้วย¹⁴

ในกรีกโบราณคนที่หยิ่งโส มักปฏิบัติตนในแบบอหังการ (arrogance) โดยไม่รู้ขีดจำกัด (nothing in excess) ขาดความรู้จักพอประมาณ (moderation/prudence) ซึ่งเป็นหนึ่งในฐานะคุณธรรมที่ชาวกรีกให้ความสำคัญ การขาดคุณธรรมในความพอประมาณ ก็คือการไม่รู้จักตนเอง (know thyself) บุคคลผู้ไม่รู้จักควบคุมตนเอง ขาดสติวิจารณ์ญาณที่ดีในการปกครองตนเอง ทำให้บุคคลกล้างมือกระทำในสิ่งที่คนทั่วไปไม่กระทำกัน (above ourselves) เกินไปจากตนเองสามารถรับผิดชอบ ตั้งแต่การละเมิดกฎระเบียบ ไปจนถึงการทำทลายอำนาจ ความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าสุดท้ายก็นำความยากลำบาก การสูญเสียและความหายนะมาสู่ตนเอง ในกรณีทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองใช้อำนาจปราศจากการคำนึงถึงความยุติธรรม ความถูกต้อง อยู่ภายใต้กฎหมายเช่นการปกครอง

¹¹คูพิพาทของเฮสิียด มีความสัมพันธ์ในฐานะพี่ชาย

¹²เฮสิียดหมายถึงเทพ ‘ฮอร์กอส’ (Horkos) ในฐานะเทพแห่งคำสัตย์สาบาน มีหน้าที่เฝ้าดูแลลงโทษบุคคลที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสัตย์สาบานที่ให้ไว้ทั้งกับมนุษย์และเทพเจ้า

¹³Hesiod. Works and Days : 205-220.

¹⁴Hesiod. Works and Days : 300-306.

ของทราซาย ก็ส่งผลสร้างให้เกิดความเสียหายต่อผู้ได้ปกครองและบ้านเมือง จะเห็นได้ว่าความหยิ่งยโสคือกำเนิด ที่มาของการปฏิบัติตน ที่มีความสำคัญเชื่อมโยงส่งผลต่อความยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคลและชุมชนการเมือง

เฮสิียดยังกล่าวถึงผลลัพธ์อันเลวร้ายที่จะเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนการเมืองไม่ปฏิบัติตนให้ยึดอยู่กับความยุติธรรมว่า ‘ความยุติธรรมที่ถูกลากจูงออกนอกเส้นทาง อันเนื่องมาจากการตัดสินใจของบุคคลที่ไร้ความซื่อสัตย์อีกทั้งยังรับสินบน เสียงแห่งการดิ้นรนต่อสู้ของผู้คนที่ไม่ได้รับความยุติธรรมได้ยื่นก้องไกลไปถึงเทพเจ้า ทำให้พระองค์หันกลับมาয়งนครรัฐสอดส่องดูตามบ้านของผู้คนใช้เมฆหมอกห่อหุ้มตนและคืบคลานเข้าหาเพื่อลงโทษคนที่คดโกง ผู้ที่ขี้ขลาด (ความยุติธรรม) ออกไปจากเมือง’¹⁵

ผู้คนและบ้านเมืองจำเป็นต้องมีความยุติธรรมควบคุม ความยุติธรรมต้องมีผลทั้งคนต่างแดนและพลเมือง ความยุติธรรมทำให้บ้านเมืองเกิดความเจริญรุ่งเรือง (city prosper) ผู้คนต่างมีชีวิตที่สดใสเบิกบาน (people bloom) ในยามที่บ้านเมืองเกิดความสงบสุข เหล่าเด็ก ๆ มีชีวิตที่เติบโตพัฒนา ไม่ต้องถูกคร่าชีวิตในสงครามอันเหี้ยมโหด¹⁶ เฮสิียดยังให้ภาพของบ้านเมืองที่ผู้คนมีความยุติธรรมว่า จะไม่เกิดสภาพความอดอยาก (famine) หรือความหายนะในด้านต่าง ๆ ผู้คนต่างใช้ชีวิตสาละวนอยู่กับการทำงานในท้องไร่เพื่อให้ได้ผลผลิต มาจัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลอง (feast) ธรรมชาติให้ผลผลิตตามฤดูกาล เหล่าสัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็จะให้ผลผลิต ภรรยาให้กำเนิดบุตร สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ไม่มีความจำเป็นต้องจากครอบครัวไปทำมาหากินด้วยการหาเลี้ยงชีพในต่างแดน

ตรงกันข้ามกับคนที่ทำงานด้วยความหยิ่งยโส ทำงานด้วยความมุ่งร้าย (evil deeds) ก็ไม่อาจรอดพ้นสายตาของเทพบิดรซุส ส่วนการลงโทษของเทพบิดรซุสนั้นไม่ได้มุ่งไปเฉพาะตัวบุคคล แต่บันดาลให้เกิดขึ้นกับผู้คนทั้งชุมชนการเมือง (city suffers)¹⁷ ได้แก่การเกิดโรคระบาดและความอดอยาก คร่าชีวิตผู้คน สะท้อนถึงการใช้ชีวิตภายใต้ความเป็นชุมชนการเมืองหากเกิดอะไรขึ้นมา ย่อมส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคน นับเป็นสิ่งที่ต้องรับรู้และรับผิดชอบร่วมกัน

เทพบิดรซุส ในฐานะของผู้ดำเนินการปลดปล่อยและสถาปนาเพื่อสร้างความเป็นระเบียบให้แก่เหล่าเทพเจ้า

ในบริบทกำเนิดและที่มาของเทพปกรณัมกรีก เฮสิียดเริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่อง ‘เหล่าเทพแห่งปฐมบรรพกาล’ (primordial gods) หรือเรียกสั้นๆในชื่อ ‘ไททัน’ (Titans) มีความหมายถึงผู้มีพลังกำลังที่แข็งแกร่ง สมาชิกแต่ละองค์เป็นตัวแทนของสรรพสิ่งและคุณลักษณะต่าง ๆ ของโลก ที่เกิด

¹⁵ Hesiod. Works and Days : 215-224.

¹⁶ Hesiod. Works and Days : 226-235.

¹⁷ Hesiod. Works and Days : 243-245.

ขึ้นอยู่ในธรรมชาติช่วงปฐมบรรพกาล (primordial entities) ประกอบด้วย ‘ความว่างเปล่า’ ในความหมายเดียวกันกับ ‘การปราศจากระเบียบ’ คือไม่มีสิ่งใดปรากฏขึ้นมาเป็นรูปทรง หรือมีรูปพรรณสัณฐานที่ปรากฏแยกออกมาชัดเจน คงอยู่ในลักษณะที่ทุกสิ่งทุกอย่างผสมอยู่รวมกัน (Chaos/Void of Emptiness) หลังจากนั้นจึงได้เริ่มเกิด ‘พื้นแผ่นดินโลก’ หรือ ‘พระแม่ธรณี’ (Gaia/Mother Earth) เกิดขึ้นมาอยู่ตรงข้าม คือแยกออกจาก ‘ท้องฟ้า’ (Ouranos/Father Sky) พระแม่ธรณีอยู่ในฐานะของผู้ให้กำเนิด ‘ท้องฟ้า’ เกิดขึ้นมาพร้อมกับสิ่งที่เรียกว่า ‘พลังแรงขับไปยังสิ่งที่ต้องการ’ (Eros) ที่ต่อมาเรียกว่าความรัก เพื่อดึงให้สิ่งต่าง ๆ ที่เคยอยู่แยกห่างจากกันมาอยู่รวมกัน สิ่งเกิดว่าการแบ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะของพื้นที่ (space) ในรูปของแผ่นดิน แผ่นฟ้าและแผ่นน้ำ คือการเกิดเป็นรูปทรงสัณฐาน การเกิดพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน คือการแยกสิ่งที่มีความแตกต่างออกจากกัน เช่นของแข็งออกจากของเหลว ของเหลวออกจากอากาศหรือแก๊สและของแข็งออกจากอากาศ¹⁸ ภายหลังจากที่ทุกสิ่งทุกอย่างเริ่มปรากฏเป็นรูปเป็นร่าง แยกออกจากกันอย่างชัดเจน ถึงคราวที่เทพโครโนสถือกำเนิดขึ้นในฐานะตัวแทนของ ‘เวลา’ (Cronos/Time) การเกิดของ ‘พื้นที่’ และ ‘เวลา’ เข้ามามีบทบาทอยู่ในฐานะที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างมีจุดเริ่มต้นและความรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา เหมือนกับการกล่าวหาว่าทุกสิ่งล้วนดำเนินอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของ ‘พื้นที่’ และ ‘เวลา’ (time and space)

เทพในรุ่นไททันที่เฮสิียดกล่าวถึง ต่างมีลักษณะอุปนิสัยไม่แตกต่างไปจากมนุษย์ มีหน้าซำ้ กลับมีความดุร้าย มีการปกครองด้วยการใช้กำลัง พร้อมกับความรุนแรง (tyrannical cruelties) เข้าจัดการ ในบางกรณียังกลืนกินบุตรของตนเอง ด้วยความหวาดระแวงเกรงกลัวว่าเมื่อบุตรเติบโตขึ้นมาจะแย่งชิงอำนาจ โคนันต์ตนเอง เนื่องจากฝ่ายบิดาใช้วิธีการปกครองแบบป่าเถื่อน (savage) ซึ่งวิธีดังกล่าวย่อมตามมาด้วยการตอบโต้แก้แค้นกลับคืนด้วยความป่าเถื่อนรุนแรงไม่แตกต่างกัน (atrocities revenge) รายละเอียดในบทกวีเฮสิียด กล่าวถึงเรื่องราวของเทพอุเรโนส ด้วยความเกรงกลัวว่าบรรดาบุตรที่เกิดมาเมื่อเติบโตขึ้นจะมายึดอำนาจตัวเอง จึงชิงลงมือนำบุตรที่เพิ่งคลอดออกมาไปคุมขังอยู่ ณ ‘Tartarus’ เป็นพื้นที่ลับซ่อนตัวอยู่ห่างไกลลึกลงไปได้พื้นพิภพ จนในที่สุดทางด้านพระแม่ธรณีผู้เป็นภรรยา อดทนกับพฤติกรรมอันโหดร้ายของสามีตนเองไม่ได้อีกต่อไป จึงวางแผนด้วยการยุยงเทพโครโนส ให้อึดอำนาจจากเทพอุเรโนสผู้เป็นบิดา โดยมอบ ‘เคียว’

¹⁸ การเกิดขึ้นของความรู้ทางวิทยาศาสตร์กายภาพจากนักปรัชญาธรรมชาติแถบไอโอเนียนของกรีกโบราณ มาจากการศึกษาปฐมธาตุ (arche) ที่มีอยู่ในธรรมชาติ



ภาพ 'The Mutilation of Uranus by Saturn' วาดโดยศิลปิน 'Giorgio Vasari' และ 'Cristofano Gherardi' (ca. 1540s-1550s) บรรยายฉากที่เทพโครโนสกำลังใช้เคียวตัดอวัยวะของเทพยูเรโนสผู้เป็นบิดา มีความหมายถึงการโค่นล้มผู้ปกครองที่ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงพร้อมปลดปล่อยเหล่าพี่น้องเทพเจ้าออกจากที่คุมขัง 'Tartarus'

(sickle) เป็นอาวุธดำเนินการ 'การตัดอวัยวะเพศ' (castrated)¹⁹ โค่นล้มการเป็นผู้ปกครองของเทพยูเรโนส หลังจากช่วงชิงอำนาจมาจากบิดาเป็นผลสำเร็จ เทพโครโนสก็ทำการสถาปนาตนเองขึ้นเป็นผู้นำ ผู้ปกครองสูงสุด อย่างไรก็ตามแม้จะได้อำนาจมาแต่เทพโครโนสก็เรียนรู้บทเรียนที่เกิดขึ้นกับเทพยูเรโนส ว่าในเวลาไม่ช้าก็เร็วตนเองก็จะ ฝ่ายลูก ๆ ที่เจริญเติบโตขึ้นมาจะช่วงชิงตำแหน่งเป็นการซ้ำรอยเหมือนอย่างที่ท่านเคยทำไว้กับเทพยูเรโนส ทำให้ต้องรีบดำเนินการตัดไฟแต่ต้นลม

¹⁹การตัดอวัยวะเพศเป็นธรรมเนียมเกิดขึ้นในอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ทั้งจีนอียิปต์และแถบเมโสโปเตเมียมาก่อนหน้า ความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปวิทยาการของดินแดนเหล่านี้ส่งอิทธิพลต่อเรื่องราวเทพปกรณัมกรีก ผ่านทางการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ส่วนนัยความหมายและความสำคัญในการตัดอวัยวะเพศ มีการตีความออกมาหลาย ความหมาย ตั้งแต่การสูญเสียอวัยวะเพศเปรียบเสมือนการสูญเสียและหมดสถานะอำนาจของเทพเจ้าในลักษณะของ 'anthropomorphic' เทพเจ้าจึงไม่อาจเข้ามาแทรกแซงยุ่งเกี่ยวมีอิทธิพลกับมนุษย์ได้เหมือนเดิมอีกต่อไป ส่งผลให้ต้องกลับกลายเป็นเทพประจำอยู่บนท้องฟ้า เห็นได้ชัดเจนในกรณีของเทพยูเรโนส กลายเป็นเทพแห่งท้องฟ้า (sky god) มีการวิเคราะห์ต่อมาว่าการตัดอวัยวะเพศ คือสัญลักษณ์ของการเพิ่มพลังความแข็งแกร่งให้กับบุคคลผู้ที่ถูกตัดอวัยวะเพศ (eunuch gods) ในสมัยใหม่คือการตอนมนุษย์ แต่ในอีกด้านหนึ่งส่งผลต่อความสามารถในการสืบพันธุ์ให้กำเนิดบุตร ซึ่งเป็นอำนาจและหน้าที่สำคัญของฝ่ายชายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ปกครองและชนชั้นสูง ในการรักษาและสืบทอดอำนาจของตนเองไปให้กับทายาท การถูกตัดอวัยวะเพศอาจมีความหมายถึงการสูญเสียอำนาจที่ตนเองมีอยู่ไป ไม่สามารถส่งผ่านอำนาจให้แก่บุคคลที่ตนเองต้องการ นอกจากนี้ยังมีการตีความเจตนาารมณ์ในการตัดอวัยวะเพศ มาจากความต้องการของฝ่ายหญิงเอง ที่อดทนกับพฤติกรรมของสามีในเรื่องของการมีคู่หลายคนไม่ได้อีกต่อไป (โปรดดู Jenny Wade. (1019) 'The Castrated Gods and their Castration Cults : Revenge, Punishment, and Spiritual Supremacy' International Journal of Transpersonal Studies Advance Publication Archive. 1-28.)

ตัดสินใจหาวิธีการกำจัดเหล่าลูกๆ ด้วยการกลืนกินเข้าไปตั้งแต่ช่วงแรกเกิด²⁰ คงเหลือเพียงเทพบิดรซุสที่ทางเทพีเรียอา (Rhea) ภรรยาของเทพโครโนสใช้กลอุบายดำเนินการหลอกล่อ ด้วยการแอบซ่อนและนำเทพบิดรซุสไปหลบเลี้ยงไว้ที่เกาะครีต (Crete) ช่วยเหลือให้รอดมาจากพฤติกรรมที่ดุร้ายของสามีไปได้ ตามที่ปรากฏเป็นเรื่องราวในตำนาน ทำให้ในที่สุดเทพโครโนสก็ไม่อาจหนีไปจากชะตากรรมที่ถูกกำหนดมาล่วงหน้า โดยท้ายที่สุดก็ถูกทางเทพบิดรซุสและเหล่าเทพต่าง ๆ ลุกขึ้นมาช่วงชิงอำนาจจนต้องทำสงครามต่อสู้กันนานถึงสิบปี กลายเป็นตำนานมหาสงครามของหมู่เทพเจ้าที่รู้จักในชื่อของ ‘titanomachy’²¹



‘Saturn Devouring his Son’ หรือเทพ ‘Cronus’ กำลังกลืนกินบุตร เป็นหนึ่งในภาพวาดเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของ ‘Francisco Goya’ ศิลปินแนวโรแมนติค ชาวสเปนมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายศตวรรษที่สิบแปดถึงต้นศตวรรษที่สิบเก้า

²⁰มีนักมานุษยวิทยาอธิบายถึงพฤติกรรมการกลืนกินบุตรตนเอง มาจากรูปแบบการแสดงออกถึงความรุนแรงของสัตว์ประเภทที่กินเนื้อพวกเดียวกัน (cannibalistic violence) นอกจากนี้อาจตีความหมายจากชื่อของเทพโครโนสเอง ดำเนินอยู่ในความหมายของกาลเวลา (chrono/time) เป็นสิ่งที่กลืนกินทุกสิ่งทุกอย่างไม่เว้นแม้แต่บุตรของตนเอง

²¹Eric Voegelin. Op.cit., pp.132-133.



‘Saturn Devouring His Son’ เป็นภาพวาดของศิลปินสไตล์บาโรก (Baroque) ชาวเฟลมมิสต์ (Flemish) ‘Peter Paul Ruben’ สะท้อนถึงความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่ดำเนินมาก่อนหน้ากับสิ่งที่เกิดมาใหม่หรือระหว่างคนแก่กับคนหนุ่ม

ภายหลังจากดำเนินการโค่นล้มบิตาลงสำเร็จ ฝ่ายเทพซุสได้สถาปนาตัวเองเป็นเทพสูงสุด การปกครองเหล่าเทพใหม่เสมือนกับการที่ผู้นำคนใหม่ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นผู้ปกครอง การสถาปนาระบอบการปกครองใหม่ขึ้นมาเพื่อให้มีความแตกต่างไปจากตัวผู้ปกครองและระบอบการปกครอง ที่มีมาก่อนหน้าหรือที่ตนเองได้โค่นล้มลงไป จึงมีความจำเป็นต้องใช้รูปแบบความยุติธรรมใหม่ขึ้นมาแทนที่ของเดิม มีชื่อเรียกว่า ‘เทวยุติธรรม’ (divine justice) คือความยุติธรรมมีที่มาจากตัวของเทพบิดรซุส ในฐานะผู้ออกกฎระเบียบ บังคับใช้กฎระเบียบและลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ แต่ก่อนที่จะเข้าใจถึงเรื่องความยุติธรรมที่มาจากตัวของเทพบิดรซุสหรือเทวยุติธรรม คงจะต้องย้อนกลับไปยังเทพบิดรซุสในฐานะ ‘ผู้นำที่สร้างบ้านแปงเมือง’ (lawgiver) กันเสียก่อน

คำว่า ‘ผู้นำที่สร้างบ้านแปงเมือง’ มาจากคำในภาษากรีกโบราณ ‘nomothetes’ มีความหมายถึงผู้นำที่สถาปนากฎหมาย (one who established nomoi) มาจากรากศัพท์ ‘nomos’ ที่มา

จากคำว่า ‘nemein’ มีความหมายถึง ‘ให้สิ่งที่ควรให้’ (to give what is due)²² ผ่านวิธี ‘การแจกจ่าย’ (distribution) ‘การแบ่งสรร’ (dispensation) ตัวของ ‘nomos’ หรือกฎหมายจึงทำหน้าที่ในการแจกจ่ายเพื่อแบ่งสรรอำนาจ ความมั่งคั่งทั้งทางทรัพย์สินและที่ดิน ความมีเกียรติยศสถานะและความมีเอกสิทธิ์เฉพาะ (privileges) กระจายออกไปให้แก่บุคคลต่าง ๆ ตามเกณฑ์ในเรื่องของลำดับ สถานะความสูงต่ำ มากน้อยแตกต่างกันออกไป การจัดสรรปันส่วนโดยผู้มีอำนาจ การใช้กฎหมายปกครองบ้านเมืองนำมาถึงความยุติธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้กฎหมาย กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่เป็นหลักประกันสร้างให้เกิดความเป็นระเบียบ (order) การเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเป็นที่มาของพันธะทางการเมือง (political obligation) คือความรู้พื้นฐานอธิบายที่มาความชอบธรรมของอำนาจ การมีผู้ปกครองและกฎหมาย ช่วยให้ผู้คนในสังคมการเมืองอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่นเดียวกันกับ ‘ผู้นำที่สร้างบ้านแปงเมือง’ อยู่ในฐานะผู้แจกจ่ายความสุขสมบูรณ์ให้แก่ผู้ใต้ปกครอง อีกทั้งกระจายไปยังเหล่าเทพเจ้าในเรื่องอำนาจเหนือขอบเขตอาณาจักรและเกียรติยศที่ผู้คนให้ความเคารพ หากเป็นมนุษย์ก็ต้องเป็นบุคคลผู้ที่มีสติปัญญาพิเศษเหนือกว่าผู้อื่น²³ (extraordinary wisdom) ในส่วนของชาวกรีกกฎหมายของนครรัฐนั้น เป็นสิ่งที่ถูกเขียนและได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ หากจะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขก็จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง ใช้ความรอบคอบอย่างที่สุด

ภารกิจในทางการปกครองอำนาจสูงสุดเป็นของเทพบิดรซุส คือการทำหน้าที่สถาปนากฎระเบียบ แบบแผนทางการเมืองใหม่ในลักษณะของความเป็นอารยะ (civilized) ขึ้นมาแทนที่สภาวะความไร้ชื่อแป (lawlessness) ในช่วงการปกครองของเหล่าเทพ ‘ไททัน’ การใช้กำลังอำนาจความรุนแรงในลักษณะโหดร้าย (force and cruelty) บังคับจัดการกับศัตรูทางการเมือง ในกรณีเกิดความหวาดระแวงบุตรของทั้งเทพอุเรโนสกับโครโนส ทั้งการจับกุมขังและขจัดด้วยวิธีการกลืนกิน นอกจากนี้เพื่อเป็นการตอบแทนพี่น้องที่ช่วยรบเคียงบ่าเคียงไหล่ในมหาศึกโค่นล้มเหล่าเทพไททัน เทพบิดรซุสตอบแทนด้วยการแบ่งแยกอำนาจ (separation of power) ในการปกครองไปให้กับเทพพี่น้อง ทางด้านเทพ ‘เฮดีส’ ปกครองเป็นประมุขเหนือนรก เทพ ‘โพไซดอน’ ปกครองเหนือทะเล

²² มาจากคำว่า ‘Nemesis’ ในฐานะเทพีที่แสดงผ่านความพิโรธ (goddess vengeance) ผู้มีหน้าที่ปกป้องรักษาให้ผู้คนปฏิบัติตามกฎหมาย หากเกิดการไม่เชื่อฟัง มีการละเมิดกฎหมายก็ต้องถูกลงโทษทัณฑ์ ‘nemesis’ ยังมีความหมายถึงแบ่งสรรการลงโทษ (retribution/the dispensing of penalties) และการแก้แค้นในเชิงของการลงโทษกับผู้กระทำความผิด อันเนื่องมาจากการละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือแสดงความไม่เคารพเทพเจ้า การลงโทษจากเทพี ‘Nemesis’ ครอบคลุมความผิดที่กฎหมายไม่อาจจัดการ คือกฎหมายไม่อาจเอาผิดและลงโทษได้ (impunity) แต่ความผิดดังกล่าวไม่อาจรอดพ้นสายตาของเทพี ‘Nemesis’

²³ ตัวอย่างกษัตริย์ ‘Minos’ แห่งครีต เป็นบุตรของเทพบิดรซุสกับพระนางยูโรปา (Europa) ในฐานะผู้นำที่สร้างบ้านแปงเมืองคนสำคัญ ที่ได้รับการกล่าวถึงจากนักปรัชญาการเมืองกรีกโบราณทั้งเพลโตและอริสโตเติล

ส่วนตนเองครอบครองท้องฟ้า คือกระจายการมีส่วนแบ่งในอำนาจที่แย่งชิงมาได้ ไม่ครอบครองไว้เพียงลำพัง²⁴

ทฤษฎีธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้เทพบิดรซุส

เทพบิดรซุสในฐานะที่มาของความยุติธรรม

ในการพิจารณาตัดสินเรื่องความยุติธรรม ฝ่ายมนุษย์ต้องพึ่งพาความรู้ คำตัดสินจากทางเทพเจ้า ความยุติธรรมต้องมาจากเทพเจ้า คือความยุติธรรมแรกเริ่ม เพราะเป็นความรู้ทางการเมืองที่เทพบิดรซุสประทานลงมาให้ ความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏอยู่ในบทสนทนาเพลโต ‘Protagoras’²⁵ บอกนัยชัดเจนว่าแม่เทพ ‘เอพิเมเทอุส’ (Epimetheus) กับ ‘โพรเมเทอุส’ (Prometheus) ได้รับบัญชาจากเทพบิดรซุสมาก่อนหน้า ให้มาสร้างมนุษย์แต่ทั้งคู่ก็สร้างได้เพียงแค่รูปร่างหรือร่างกาย ถึงแม้ว่าจะมอบความรู้และศิลปวิทยาการในด้านต่าง ๆ ให้แล้ว แต่ในสายตาของเทพบิดรซุส เห็นว่ามนุษย์ยังขาดความรู้ในเรื่องของความยุติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน เพราะใช้ความยุติธรรมเป็นความรู้เพื่อปกครองบ้านเมือง (running the city) บ้านเมืองและการปกครองที่มีความยุติธรรมเกิดขึ้นก็สามารถยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกัน การปกครองบ้านเมืองและผู้คนจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องยุติธรรม เพราะความยุติธรรมทำให้ผู้คนไม่ทะเลาะขัดแย้งกัน ยอมรับใช้ความยุติธรรมเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ตรงกันข้ามหากขาดซึ่งความยุติธรรมเสียแล้ว ผู้คนในบ้านเมืองก็เกิดความแตกแยก ไม่ไว้ใจมองอีกฝ่ายหนึ่งเป็นศัตรู บ้านเมืองไม่มีความสุข ทำให้ฝ่ายเทพเจ้าคิดว่า จะมอบความยุติธรรมลงมาให้มนุษย์หรือไม่ เนื่องจากการเกิดชุมชนการเมืองของมนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ในการปกครอง การอาศัยอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบ หลักการและความรู้ที่เชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน ซึ่งจะขาดความรู้ที่มีความสำคัญอย่างเรื่องความยุติธรรมไปเสียไม่ได้ หลังจากไตร่ตรองพิจารณาถึงความสำคัญของความยุติธรรมแล้ว เทพบิดรซุสจำต้องบัญชาผ่านทาง ‘เทพเฮอร์มิส’ (Hermes) ให้เป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้นำความรู้ในเรื่องความยุติธรรมลงมามอบให้กับมนุษย์ นั่นคือเรื่องเล่าถึงที่มาของความยุติธรรมที่มนุษย์ได้รับมอบจากเทพบิดรซุส

หากพิจารณาถึงเนื้อหาในช่วงแรกของ ‘Theogony’ หลังจากกล่าวแนะนำในเชิงสรรเสริญเหล่าเทพเจ้าเสร็จสิ้นลง เทพเจ้าองค์แรกที่เสียดกกล่าวถึงคือเทพบิดรซุส ในฐานะผู้ใช้อำนาจควบคุมดูแล เป็นที่มาของความเที่ยงธรรม ความยุติธรรมให้เกิดแก่ผู้คนว่า

²⁴Hans Blumenberg. (1985) Work on Myth. Translated by Robert M. Wallace. Cambridge : MIT Press., p. xi.

²⁵ในบทสนทนา ‘Protagoras’ (320c-328d) เทพบิดรซุสมอบหมายให้ทางเทพเฮอร์มิส (Hermes) มอบความรู้ในเรื่องความยุติธรรมในฐานะคุณธรรมทางการเมือง (politike arete) ให้แก่มนุษย์ทุกคนให้อยู่ร่วมกัน

‘ผู้คนทั้งหลายต่างมองไปที่พระองค์ในคราวที่ตัดสินใจด้วยคำพิพากษาที่มีความเที่ยงธรรม (straight judgement) คำกล่าวของพระองค์เป็นสิ่งที่มีความมั่นคงแน่นอน พระองค์สามารถตัดสินความได้อย่างรวดเร็วแม้จะเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง นี่คือเหตุผลว่าทำไมพระองค์จึงเป็นกษัตริย์ที่มีวิจรรณญาณ ความสุขุมรอบคอบ (prudent king) สำหรับพระองค์จึงไม่ใช่เรื่องยากในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ เนื่องด้วยพระปรีชาสามารถในการชักจูงด้วยถ้อยคำแสนสุภาพ’²⁶

อย่างไรก็ตามความยุติธรรมที่มาพร้อมกับอำนาจ การปกครอง หน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลมนุษย์ดำเนินไปในลักษณะบิดาดูแลบุตรของเทพบิดรซุส แต่ความรักที่เทพบิดรซุสมีต่อมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในแบบที่ฝังของบิดาให้ความรักมอบความห่วงใย แสดงถึงความเอ็นดู และให้ความเมตตาดูแลบุตรหลาน (fatherly’ love) หรือปฏิบัติตนอยู่ในฐานะหัวหน้าครอบครัวดูแลสารทุกข์สุกดิบของสมาชิก ทั้งนี้ นักวิชาการคลาสสิก ‘Hugh Lloyd-Jones’ ตีความในเชิงวิเคราะห์ว่า ที่มาความชอบธรรมด้านอำนาจของเทพบิดรซุส เกิดขึ้นมาจากการโค่นล้มเทพโครโนส ในฐานะผู้ปกครองเดิม การแย่งชิงอำนาจจากเทพโครโนสนำไปสู่การปลดปล่อย คีนอิสรภาพกลับสู่แก่เหล่าเทพเจ้าจากการถูกใช้กำลังบังคับ เทพบิดรซุสจึงได้รับเกียรติให้ความเคารพยกย่องจากเหล่าเทพเจ้าในฐานะวีรบุรุษ เป็นผู้นำการต่อสู้จากการใช้อำนาจปกครองในแบบเผด็จการของเทพโครโนส เมื่อขึ้นมาเป็นผู้ปกครองอำนาจหน้าที่ของเทพบิดรซุสแสดงออกในฐานะของการดูแลให้เหล่าเทพเจ้าอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่นการทำหน้าที่ลงโทษเทพและมนุษย์ผู้ปฏิบัติฝ่าฝืน ดำเนินอยู่ในลักษณะของ ‘ทัณฑ์นิติ’ เกิดมาจากพื้นฐานของมนุษย์ที่เกรงกลัวการถูกลงโทษ (fear of punishment) การลงโทษจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปกครองใช้เพื่อควบคุมและสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างไรก็ตามอำนาจการลงทัณฑ์ของเทพบิดรซุสมีมากมาย จนถึงขั้นที่สามารถทำลายล้างลูกหลานของตนเอง เห็นได้จากกรณีตัดสินใจลงโทษด้วยการทำลายล้างเผ่าพันธุ์เหล็ก²⁷

ขณะที่พื้นฐานของการมาอาศัยอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชนการเมือง ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะเกิดเรื่องความขัดแย้ง มีการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกันขึ้นมา (Strife/Eris) เฮสิียดพิจารณาความสำคัญของเทพบิดรซุสทำหน้าที่ในฐานะผู้ฝังความยุติธรรมว่า

‘ในคราวเมื่อเหล่าเทพเจ้าเฝ้ามองเทพบิดรซุสถือกำเนิด ได้หลั่งน้ำค้างอันหวานฉ่ำ (sweet dew) ลงบนลิ้นเทพบิดรซุส ส่งผลให้วาจาที่ออกจากฝีพระโอษฐ์ช่างหอมหวานยิ่งนัก (honeyed words)’²⁸กลายเป็นวาจาที่ทั้งศักดิ์สิทธิ์ ทรงพลังอำนาจ นำเกรงขามต่อผู้ฟัง อีกทั้งกำเนิดที่มายัง

²⁶ Hesiod. Works and Days : 80-81.

²⁷ Hugh Lloyd-Jones. (1971) The Justice of Zeus. California : University of California Press.,pp.8-10.

²⁸ Hesiod. Works and Days : 1-12.

ได้รับพรจากเหล่าเทพเจ้า เธอเสียดได้แสดงถึงความเชื่อมโยงของกับอำนาจที่เปล่งออกจากพระโอษฐ์ของเทพบิดรซุสในการผดุงความยุติธรรมว่า

‘เหล่ามนุษย์ต่างมองไปยังพระองค์ที่ให้การตัดสินอย่างถูกต้องเที่ยงธรรม (judgment uprightly) เกิดขึ้น และทรงตรัสด้วยน้ำเสียงอันแน่นแฟ้นเป็นหลักประกันเพื่อยุติการทะเลาะเบาะแว้งลงได้อย่างสมเหตุผล เหมาะสมกับการเป็นผู้ปกครองที่ชาญฉลาดทรงด้วยปัญญา (wise lords are wise) ในคราวที่บังเกิดภัยอันตรายขึ้นแก่ผู้คน ไม่เป็นเรื่องยากลำบากสำหรับเทพบิดรซุสที่จะทำให้สิ่งที่เคยบิดเบี้ยวคดงอ คืบกลับมาตั้งตรงได้อีกครั้ง (straight)’ ด้วยถ้อยคำอันละมุนในเชิงแนะนำเมื่อครั้งที่เทพบิดรซุสลงมาประทับยังที่ประชุมใหญ่ (assembly) พระองค์ทรงตรัสด้วยน้ำเสียงอันเป็นที่น่าเคารพ²⁹

เธอเสียดยกย่องให้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อเทพบิดรซุส ในฐานะที่มาและผู้คอยธำรงรักษาความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ ใน ‘Works and Days’ เล่าความถึง ‘เทพีธีมีส’ (Themis) บุตรสาวของพระแม่ธรณีไกอา ดำรงอยู่ในสถานะของเทพีแห่งความยุติธรรม³⁰ เทพีธีมีสยังเป็นแม่หีสนคนที่สองของเทพบิดรซุส ต่อจาก ‘เทพีเมติส’ (Metis) เทพีธีมีสจึงได้รับการเคารพจากเหล่าเทพแห่งโอลิมเปียน ปฏิบัติหน้าที่คอยเป็นหูเป็นตาให้ เมื่อใดก็ตามที่เธอได้รับความเจ็บปวดเกิดขึ้นจากผู้กระทำความผิด เธอจะมานั่งอยู่ข้างกายเทพบิดรซุส บอกเล่าให้พระองค์รู้ถึงความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับจิตใจมนุษย์ เธอเสียดยังได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของเทพีธีมีส คอยเฝ้าดูแลเรื่องคดีความ (law-suits) และอาชญากรรมต่าง ๆ³¹ จนกระทั่งผู้คนและบ้านเมืองถูกลงโทษจากเทพบิดรซุส ดังนั้นจึงจะเห็นว่าบุคคลผู้กระทำการหรือปฏิบัติตนไม่ยุติธรรม สร้างความเดือดร้อนให้กับทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่เพียงแค่นั้นยังส่งผลขยายไปยังสมาชิกของชุมชนการเมืองอย่างถ้วนทั่ว ดังที่ถูกเทพบิดรซุสได้ตัดสินลงโทษทัณฑ์³²

ความสำคัญของ ‘เทพีธีมีส’ ได้ให้กำเนิด ‘ระเบียบ’ (Order/Eunomia) โดยคำว่า ‘Eunomia’ มีความหมายถึงการมีกฎ (หมาย) ที่ดี (eu : good/nomia/norm/law) ‘สันติภาพ’ (Peace) และ ‘ความยุติธรรม’ (Justice/Dike) ทั้งสามคำที่กล่าวมานี้ถูกใช้เป็นพื้นฐานเพื่อควบคุมดูแลการกระทำของมนุษย์ให้อาศัยอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง³³ เกิดระเบียบ สันติภาพและความยุติธรรม เป็นทั้งเครื่องมือ ผู้ช่วยในการสร้างหลักประกันและความมั่นใจในการปกครองของเทพ

²⁹ Hesiod. Works and Days : 82-85.

³⁰ สังเกตได้ว่าแม้แต่เทพที่อยู่ใกล้ชิดเทพบิดรซุสอย่างเทพีธีมีส ในฐานะภรรยา คือตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของความยุติธรรมช่วยเน้นย้ำให้การดำรงอยู่ในฐานะผู้ธำรงรักษาความยุติธรรมของเทพบิดรซุส มีความโดดเด่นยิ่งขึ้นไปอีก

³¹ Hesiod. Works and Days : 254.

³² Hesiod. Works and Days : 266-267.

³³ Hesiod. Works and Days : 901-902.

บิตรซุส เฮเสียดให้ความสำคัญต่อเทพบิตรซุสในฐานะผู้ปกครองสูงสุดทรงไว้ซึ่งอำนาจเพื่อใช้ผดุงความยุติธรรม พระองค์คือ ‘ของขวัญอันศักดิ์สิทธิ์’ (holy gift) จากเหล่าเทพมิวส์ส่งมอบลงมาให้แก่มนุษย์³⁴ เนื่องจากความยุติธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชุมชนการเมืองกรีกโบราณ มีสมาชิกที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมและรู้จักพึ่งพากัน เพราะฉะนั้นการกระทำตลอดจนพฤติกรรมใด ๆ ที่ดำเนินไปโดยไม่ยึดหลักการของความยุติธรรม ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อบุคคลผู้ตกเป็นเหยื่อของความยุติธรรม แต่มันจะส่งผลกระทบต่อในวงกว้างขยายออกไปสู่ผู้คนในชุมชนการเมืองด้วยกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือผลของมันไม่อาจหยุดอยู่แค่ผู้คนในรุ่นนั้นแต่ยังตกทอดไปยังคนในรุ่นลูกรุ่นหลานที่จะเกิดมีชีวิตรอดมา ชาวกรีกจึงให้ความสำคัญ ตระหนักถึงผลที่เกิดจากความยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทำให้หน้าที่หลักของความยุติธรรม คือการทำให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างพลเมือง เป็นการรับประกันถึงความมีและใช้กฎระเบียบที่ดี (eunomia) เกิดความถูกต้องชอบธรรมในเรื่องของการกระจายตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศและอำนาจ ไม่ให้เกิดความแตกต่าง การผูกขาด การฉ้อฉลอำนาจที่จะส่งผลให้สมาชิกของชุมชนเกิดความแตกแยกแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย (factions) ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงส่งผลให้ชุมชนการเมืองขาดความเป็นเอกภาพ³⁵

สำหรับกฎที่บัญญัติขึ้นมาจากเทพบิตรซุส ถูกใช้อ้างอิงอยู่ในสถานะของการเป็นหลักประกันช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ต้อยกว่าในทางพลังกำลังร่างกาย ผู้ที่มีความเหนือกว่าทั้งอำนาจ สถานะการครอบครองเป็นเจ้าของที่ดิน ทรัพยากร ความมั่งคั่งร่ำรวย ไม่สามารถรังแก เอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงหรือกระทำการใด ๆ ที่ทำให้ตนเองได้เปรียบอยู่เหนือบุคคลที่ต่ำกว่าตนเอง กล่าวในอีกความหมายการเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของเทพบิตรซุส คือเครื่องมือในการต่อรอง ต่อสู้เพื่อเรียกร้องสถานะความเท่าเทียม ปกป้องไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่เหนือกว่า³⁶ การเชื่อมโยงความยุติธรรมเข้ากับคำสั่งของเทพบิตรซุส จึงเป็นกลยุทธ์ที่เฮเสียดหยิบขึ้นมาใช้ในการต่อสู้ กฎและความยุติธรรมของเทพบิตรซุส คือการให้อำนาจกับคนที่อ่อนแอกว่าไว้เรียกร้องต่อสู้กับผู้ที่แข็งแกร่งกว่า บทบาทหน้าที่ของเทพบิตรซุสดำรงอยู่ในลักษณะปราบปรามคนพาล บริบาลคนดีและคนที่อ่อนแอ เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยไม่ให้คนที่แข็งแกร่งกว่าคอยจ้องหาโอกาสทำร้าย เอารัดเอาเปรียบคนที่อ่อนแอกว่า ขณะเดียวกันฝ่ายผู้ที่อ่อนแอกว่า พละกำลังน้อยกว่าย่อมปราศจากทางสู้ อยู่ในสถานะที่มีมัดตัวติดกั้วลเกรงกลัวว่าจะถูกฝ่ายที่แข็งแกร่งกว่ามารังแก ความยุติธรรมของ

³⁴ Hesiod. Works and Days : 90.

³⁵ Jean-Pierre Vernant. (1982) The Origins of Greek Thought. Translated from the French. New York : Cornell University Press.,p.75.

³⁶ อาจไปเปรียบเทียบกับคำสอน การปฏิบัติตนของพระเยซูและคุณธรรมคำสอนของคริสตศาสนาในเรื่องความรัก ความเห็นอกเห็นใจ การให้ความช่วยเหลือคนยากจน คนที่เสียเปรียบ

ซุสจึงเป็นการตั้งเอากฎในธรรมชาติหรือความยุติธรรมในธรรมชาติ ที่สัตว์ใหญ่รังแกสัตว์เล็กออกไป แทนที่ด้วยความยุติธรรม ที่เกิดขึ้นจากข้อบัญญัติของเทพบิดรซุสเอง

เฮเสียดให้ความสำคัญแก่เทพบิดรซุสในฐานะผู้ตัดสินความยุติธรรม รู้ถึงความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรมที่แยกออกจากความอยุติธรรม ได้รับความเคารพและความเชื่อถือเพราะมีความเป็นกลางไม่พิพากษาคัดสินด้วยความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กรณีที่เฮเสียดเกิดความขัดแย้งเป็นคติความกับพี่ชาย ‘เพอร์ซีส’ ต้องไปพึ่งพาอาศัยเทพบิดรซุสมีใจความว่า ‘มาเถอะ เพื่อให้ข้อพิพาทของเรายุติลงโดยฉับพลัน ให้เทพบิดรซุสมาพิพากษาคัดสินคดีความของเรา ว่ากฎ (หมาย) ของใครมีความยุติธรรมกว่า (whose laws are just)’³⁷

เฮเสียดเชื่อว่าความยุติธรรมจากเทพบิดรซุส ส่งผลต่อสำนึกของผู้คน ความยุติธรรมที่ผู้ปกครองใช้อำนาจเหนือกว่ารังแกผู้ใต้ปกครองที่ไม่มีหนทางต่อสู้ แม้ว่าจะไม่บังเกิดผลในทางกฎหมาย ไม่มีมนุษย์คนใดให้ความสนใจเป็นเดือดเป็นร้อน ปลอบให้มันผ่านไปโดยไม่กล้าต่อกรกับผู้มีอำนาจ แต่การกระทำความผิด ความยุติธรรมที่ผู้ปกครองก่อกำกับกับผู้ใต้ปกครองที่อ่อนแอและปราศจากหนทางสู้รบ ล้วนอยู่ภายใต้การเฝ้าดูของเทพเจ้าโดยตลอด ในแง่นี้บุคคลใดทำความผิดย่อมไม่อาจรอดพ้นสายตาของเทพเจ้าไปได้เลย³⁸ สำหรับเฮเสียด เทพเจ้าจึงดำรงอยู่เพื่อคอยช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอ และธำรงรักษาความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมการเมือง

เทพบิดรซุสยังกำกับดูแลผู้ปกครองให้ปฏิบัติตนตั้งอยู่บนความยุติธรรม โดยความยุติธรรม (justice/dike) ในความหมายของ ‘ความเที่ยงตรง’ (straight/direct) ตรงกันข้ามกับความอยุติธรรม ในลักษณะพฤติกรรมประเภท ‘คดในข้ออในกระดุก’ (hubris/crooked) คือเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ มีนิสัยชอบคดโกงเอาเปรียบคนอื่น³⁹ เทพเจ้าบันดาลให้เกิดภาพของการมีชีวิตที่มีความสุขและสันติถึงพร้อมด้วยความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติ ทั้งผลผลิตทางการเกษตรและสัตว์เลี้ยงแก่มนุษย์ ทำให้มีผลิตผลอย่างเพียงพอที่ช่วยให้พึ่งพาตนเองโดยไม่ต้องนำเข้าจากต่างแดน ในทางตรงกันข้ามการลงโทษจากเทพเจ้าต่อมนุษย์ที่ไม่เชื่อฟังคำสอน ปฏิบัติตนละเมิดคำสั่งโดย ‘เฮเสียด’ พรรณนาว่า

‘สำหรับผู้ที่นิยมใช้ความรุนแรง (violence) บุคคลชั่วช้า (wickedness) และกระทำการที่โหดเหี้ยม (brutal deeds) บุตรแห่งเทพโครโนส เทพบิดรซุสผู้เห็นทุกอย่าง ได้ดำเนินการลงโทษสนองกลับ (retribution) กับผู้คนที่งมงายที่ปฏิบัติสิ่งที่ชั่วร้าย สร้างความทุกข์ยากเกิดขึ้นกับผู้คนที่

³⁷ Hesiod. Works and Days : 40.

³⁸ Hesiod. Works and Days : 271-272. ‘The eye of Zeus sees all, and understands, and when he wishes, marks and does not miss’ ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่าสถานะของเทพบิดรซุส คือผู้ที่ ‘ทรงสถิตสถาพร’ (omnipresent) ‘ทรงสรรพานุภาพ’ (omnipotent) และ ‘ทรงสัพพัญญูญาณ’ (omniscient) เป็นอำนาจที่มีมาก่อนอำนาจของพระเจ้าในคริสต์ศาสนา

³⁹ Gregory Nagy. The Ancient Greek Hero in 24 Hours., p. 349.

ชุมชน จากสวรรค์ในเบื้องบน บุตรแห่งโครโนสยังบันดาลให้เกิดหายนะภัย เช่นความอดอยาก (famine) การเกิดโรคระบาด (plague) ส่งผลให้ผู้คนล้มหายตายจาก เหล่าหญิงสาวมีอกำเนิดบุตร บ้านเรือนล่มสลาย เทพบิดรซุสแห่งโอลิมเปีย ยังทำลายล้างกองทัพ กำแพงเมืองและเรือของพวกเขาที่กำลังแล่นใบอยู่ในท้องทะเล⁴⁰

สังเกตว่าการลงโทษของเทพบิดรซุสจะส่งผลต่อทุกคนในชุมชนการเมืองโดยไม่เลือกหน้า เป็นความผิดและการลงทัณฑ์ที่ทุกคนในชุมชนการเมืองต้องรับผิดชอบร่วมกัน ‘เฮเสียด’ ยังเตือนให้ผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาตัดสินลงโทษผู้คนอย่าคิดว่า ความยุติธรรม ความชั่วร้ายที่ตัวเองกระทำต่อผู้อื่นนั้นจะไม่มีสิ่งใดรู้เห็น หรือรอดพ้นจากการรู้เห็นของมนุษย์ เพราะไม่อาจรอดพ้นจากการรับรู้ของเทพบิดรซุส ผู้รู้เห็นโดยตลอด ที่จะตามมาด้วยการลงโทษสนองกลับ (retribution) คือวิธีการที่เทพผู้มีความเป็นอมตะใช้ปกครองและกำกับมนุษย์ อีกทั้งยังมีเหล่าเทพเจ้าอีกจำนวนมากที่อยู่ใกล้ชิดคอยจับตาดูพฤติกรรม การปฏิบัติตัวของผู้นอนอยู่ตลอดเวลาโดยที่พวกเขาไม่รู้ตัวว่า

‘ท่านก็ด้วยเช่นกัน นายท่าน จงเฝ้าระวังเพื่อธำรงความยุติธรรมของท่านไว้ เนื่องจากใกล้ตัวเรานั้นมีเหล่าทวยเทพมากมายจับตาดู บุคคลผู้ที่สร้างความยากลำบากความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นด้วยคำตัดสินที่บิดเบือนไปจากความยุติธรรม (crooked judgements) แต่ผู้ที่ลงมือกระทำกลับไม่ระมัดระวังรับรู้ว่ามี การลงโทษสนองกลับของเหล่าเทพเจ้า’⁴¹ ไม่เพียงแต่เทพบิดรซุสทว่ายังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเป็นอมตะคอยทำหน้าที่เป็นหูเป็นตาให้กับเทพบิดรซุส ‘บนโลกที่อุดมสมบูรณ์ใบนี้อีกยังมีวิญญาณจำนวนมากที่คอยปฏิบัติหน้าที่เป็นหูเป็นตา ให้กับเทพบิดรซุส อยู่ในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครองมนุษย์ ด้วยการจับตาดูพฤติกรรมการกระทำที่ชั่วร้ายต่าง ๆ พร้อมไปกับการลงโทษ’⁴² สำหรับเฮเสียดความคิดที่ว่า การแอบลงมือกระทำผิด ที่รอดพ้นไปจากสายตาและการลงโทษฐานทำความผิดของบ้านเมือง แต่สำหรับเทพเจ้าแล้วมนุษย์ถูกจับจ้องเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงไม่มีทางรอดพ้นจากสายตาและการลงโทษของเหล่าเทพเจ้าไปได้เลย

เฮเสียดกับแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรม

แนวคิดในเรื่องความยุติธรรมเป็นหนึ่งในแนวคิดที่มีความสำคัญ และความน่าสนใจในการศึกษาแนวคิดทางสังคมการเมืองของเฮเสียด ตัวของเฮเสียดกล่าวให้มีความสำคัญกับความยุติธรรมว่า

⁴⁰ Hesiod. Works and Days : 239-250.

⁴¹ Hesiod. Works and Days : 249-255.

⁴² Hesiod : Works and Days : 249-258.

‘ในความยุติธรรมได้รวมเอาคุณธรรมทุกอย่างเข้ามาไว้ด้วยกัน’⁴³

นับได้ว่าเป็นประโยคที่มีความหมายและนัยความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากความยุติธรรมจำเป็นต้องอาศัยคุณธรรม ความยุติธรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ความยุติธรรมจึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ โดยองค์ประกอบในที่นี้คือคุณธรรม และคุณธรรมมีผลให้ความยุติธรรมมีความแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามความยุติธรรมช่วยกำกับให้บุคคลมีความรู้และแสดงออกถึงคุณธรรมในทางกลับกันการมีคุณธรรมคือการมีความยุติธรรม ในลักษณะที่การแสดงออกถึงคุณธรรมสร้างให้เกิดความยุติธรรมขึ้นมา หากกล่าวในเชิงอุปมาที่ว่า คุณธรรมและความยุติธรรมคือสองด้านของเหรียญเดียวกัน เฮสิียดในฐานะกวีกรีกคนสำคัญที่มองเห็นความสำคัญของคุณธรรมกับความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินควบคู่ไปด้วยกัน ช่วยเสริมซึ่งกันและกัน ปฏิเสธไม่ได้ถึงความสำคัญของคุณธรรมและความยุติธรรม ที่ส่งอิทธิพลต่อความคิดและความรู้ของนักปรัชญาการเมืองกรีกในช่วงต่อมา

แนวคิดความยุติธรรมเริ่มปรากฏอยู่ในตอนเริ่มต้นของ ‘Works and Days’ เป็นความยุติธรรมที่มีเทพบิดรซุสดำรงอยู่ในสถานะผู้ปกครอง ใช้อำนาจสูงสุดเด็ดขาดคอยควบคุมกำกับดูแลเหล่าเทพเจ้าและมนุษย์ เหมือนอย่างที่คุณศึกษาเขียนวิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านี้ เฮสิียดเสนอรูปแบบความยุติธรรมสากลด้วยการอ้างอิงมีที่มาจากเทพบิดรซุส มีความสำคัญในฐานะของความยุติธรรมสากลให้แก่มนุษย์ทุกคนปฏิบัติ ‘เฮสิียด’ กล่าวถึงรูปแบบความยุติธรรมเกิดขึ้นจากอำนาจ พลังและความต้องการของเทพบิดรซุสว่า ‘ไม่อาจเป็นไปได้ที่จะใช้เล่ห์เหลี่ยมหรือหลบหนีไปจากการรับรู้ของเทพบิดรซุส’⁴⁴ คือมนุษย์ไม่อาจฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตาม ไม่เชื่อฟังสิ่งที่เทพบิดรซุสสั่งและบัญญัติลงมาเนื่องจากพฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ ทั้งดีและชั่วล้วนอยู่ในการเฝ้าดูไม่อาจเล็ดรอดไปจากสายตาของเทพบิดรซุสไปได้ เทพบิดรซุสจึงอยู่ในสถานะของการเป็นผู้ตราและผู้บัญญัติกฎหมาย (grand legislator) เป็นผู้รู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่าง (omniscience) เหมือนอย่างที่คุณศึกษาเพิ่มเติมว่า

‘ด้วยเจตจำนงของเทพบิดรซุสผู้ยิ่งใหญ่อย่างไม่ต้องสงสัย พระองค์สร้างผู้ที่แข็งแรงขึ้นมาเช่นเดียวกันพระองค์ก็ทำลายผู้ที่แข็งแรง เพื่อทำให้เขามีความสุภาพอ่อนโยนขึ้น (humble) เฉกเช่นเดียวกับการที่พระองค์ทำลายขุนเขาเพื่อให้เกิดพื้นที่ราบ พระองค์ดำเนินการสยบผู้หยิ่งยโส (proud) ดลบันดาลให้สิ่งที่เคยงอในข้องอในกระดูกกลับมาเที่ยงตรง (crooked straight)...จึงสดับรับฟังเทพบิดรซุส พระองค์ทำให้กฎระเบียบที่เคยใช้ปกครองบังคับไม่ได้ให้กลับมาเที่ยงตรง (fallen law upright) ฉันทหวังว่าบทเพลงของฉันที่ส่งไปยังเปอร์เซีย (Perses)⁴⁵ จะบอกเล่าความจริงดังกล่าวนี้แก่

⁴³ Hesiod : Theognis. ‘in justice every virtue is compact’ เป็นประโยคที่ถูกอริสโตเติลใช้อ้างถึงทั้งในหนังสือ Nicomachean Ethics และ The Eudemean Ethics

⁴⁴ Hesiod. Works and Days : 250-251.

⁴⁵ อยู่ในสถานะพี่ชายของเฮสิียด

เขา⁴⁶เทพบิดรซุสยังทำหน้าที่ให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตนตามกฎบัญญัติ ยึดมั่นในความยุติธรรมพร้อมลงโทษทัณฑ์แก่บุคคลที่ละเมิดกฎบัญญัติที่พระองค์มอบมาให้ว่า ‘กฎบัญญัติแห่งความยุติธรรม (law of Justice) ได้ประกาศออกมา ทุกอย่างล้วนอยู่ในสายพระเนตรเทพบิดรซุสได้ประทานความเจริญรุ่งเรืองอันยิ่งใหญ่ (prosperity) แต่กับบุคคลที่กระทำการละเมิด ทำลายความถูกต้อง (harming right) จนเกินที่จะเยียวยา ย่อมส่งผลไปถึงครอบครัวของเขาที่จะถูกลงโทษด้วยการสาปแช่ง ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตัวดีครอบครัวก็จะพบกับความสงบและความเจริญ’⁴⁷

เมื่อพิจารณาความยุติธรรมที่กล่าวอ้างของเทพบิดรซุส ความยุติธรรมที่เกิดขึ้นมานั้นอยู่ในลักษณะของการทำให้สิ่งที่มีความแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือทำให้มีความใกล้เคียงกัน ความยุติธรรมจึงอยู่ในรูปของการสร้างความสมดุลให้สิ่งที่อยู่ร่วมกันเกิดความใกล้เคียงกันให้มากที่สุด ไม่เอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง ทำให้ความยุติธรรมของเทพบิดรซุส (divine justice) ถูกยกให้มีสถานะอยู่เหนือความยุติธรรมที่มนุษย์ด้วยกันเองกำหนดขึ้นมา (earthly justice) ซึ่งมักกำหนดขึ้นจากผลประโยชน์เฉพาะ มุมมอง ทัศนคติส่วนบุคคลย่อมจะเกิดความผิดพลาดตามมาตลอดจนมีความโน้มเอียงในการพิจารณาตัดสินเหมือนกับที่เฮสิียด กับพี่ชายตนเอง ‘เพอร์ซีส’ มีความขัดแย้งถึงขั้นเกิดเป็นคดีความ จนมีคำสั่งจากผู้พิพากษาตัดสินลงมา แต่คำสั่งจากผู้พิพากษา เฮสิียดพิจารณาว่าเป็นการตัดสินที่มีความลำเอียง ไม่มีความยุติธรรม เฮสิียดจึงไปวิงวอนขอร้องอุทธรณ์ต่อคำสั่งตัดสินที่มีความยุติธรรม มีความเป็นสากลและความน่าเชื่อถือกว่า ก็คือความยุติธรรมที่มาจากเทพบิดรซุส

บทบาทของเทพบิดรซุสกับแนวความคิดในเรื่อง ‘เทวยุติธรรม’ คือบทบาทในการปกครองกำกับดูแลผู้ปกครองและมนุษย์ เพื่อสร้างความสุข ความสมบูรณ์ให้กับผู้คนและบ้านเมืองเหมือนกับรายละเอียดที่ ‘เฮสิียด’ พรรณาใน ‘Works and Days’ ว่า

‘ผู้ปกครองที่ใช้วิจรรณญาณพิจารณาตัดสินให้เกิดความถูกต้อง แก่ทั้งผู้เดินทางมาเยี่ยมเยือน และกับประชาชนของตนเอง โดยไม่เบี่ยงเบนออกไปจากความยุติธรรม ย่อมทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่อาศัยร่วมกันอย่างมีความสุข ความมีสันติสุขบังเกิดแก่แผ่นดินที่ให้การเลี้ยงดูคนหนุ่มสาวให้เจริญเติบโต ในขณะที่เทพบิดรซุส ‘ผู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่าง’⁴⁸ บ้านเมืองอยู่กันอย่างสงบ

⁴⁶ Hesiod. Works and Days : 252-253.

⁴⁷ Hesiod. Works and Days : 279-285.

⁴⁸ ‘wide-seeing Zeus’ น่าจะเป็นรากฐานที่มาอำนาจของพระเจ้าในแบบเอกเทวนิยม (monotheism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนายูดาห์ คริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลาม ให้ความสำคัญกับเรื่อง ‘พระญาณสอดส่อง’ (divine providence) และทรงพระมหิทธานุภาพ (omniscience) คือการเป็นพระเจ้าที่ทรงรู้ทุกอย่าง (God is all-knowing) เนื่องมาจากพระองค์สถิตอยู่ในทุกที่ (omnipresence) และสามารถในทุกด้าน (omnipotent) จึงไม่มีสิ่งใดรอดพ้นจากสายตาของพระองค์ไปได้

สุขไม่เกิดสงครามและความทุกข์ยาก ไม่ปรากฏความอดอยาก ผู้ปกครองพิจารณาตัดสินไปในทางที่ทำให้เกิดความถูกต้อง อีกทั้งปลอดจากภัยอันตราย การเก็บเกี่ยวผลผลิตถูกนำมาเฉลิมฉลองเลี้ยงดูปากท้องของผู้คน เนื่องจากผืนดินมีความอุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตที่บริบูรณ์ บนภูเขาที่อยู่สูงขึ้นไปความอุดมสมบูรณ์แห่งผลหมากรากไม้นำไปสู่การสะสมเก็บเกี่ยวน้ำผึ้ง (honey) เหล่าฝูงแกะต่างเจริญเติบโตให้ชนที่งดงาม ฝ่ายหญิงสาวชาวบ้านได้ให้กำเนิดบุตรเพื่อสืบทอดเชื้อสายเผ่าพันธุ์ ผืนดินที่ผู้คนลงมือหว่านไถก็ให้ดอกผลอย่างเต็มที่ บ้านเมืองไม่มีความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาสินค้าที่มาจากทางทะเล⁴⁹ จึงเป็นชุมชนที่สามารถเลี้ยงดูช่วยเหลือและพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับพัฒนาการที่เกิดขึ้นในช่วงต่อมา ทำให้ชุมชนการเมืองมีความเป็นอิสระทั้งทางเศรษฐกิจและการปกครอง (autonomous city-state)

จากเนื้อหาที่ยกมาในข้างต้นนี้สังเกตได้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเทวอายุติธรรม เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากความยุติธรรมที่เกิดมาจากธรรมชาติหรือฟ้าดิน ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล (season justice) ซึ่งความยุติธรรมเกิดขึ้นมาจากการที่สิ่งต่าง ๆ ดำเนินอยู่ภายใต้วัฏจักรของการสลับหมุนเวียนไปมา (cycle change) ในรูปแบบของการเปลี่ยนฤดูกาล ธรรมชาติมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการทำมาหากินของผู้คน ภายใต้รูปแบบโครงสร้างทางการผลิตในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยขึ้นอยู่กับวงจรของธรรมชาติ ที่มีผลต่อชีวิตความอยู่รอด กำหนดความเป็นความตาย และสร้างให้เกิดมีชีวิตที่ดี ผู้คนมีพืชพรรณอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเก็บเกี่ยวมีผลผลิตเหลือกินเหลือใช้ ผลผลิตส่วนเกินสามารถใช้จ่ายเป็นภาษีให้แก่บ้านเมืองและผู้ปกครอง สร้างให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่แผ่นดินที่เขาอยู่อาศัย ภายใต้บริบทกรีกโบราณแนวคิดในเรื่อง ‘ระเบียบในธรรมชาติ’ (order of Nature) มีความเชื่อมโยงในลักษณะที่ส่งผลต่อ ‘ระเบียบทางศีลธรรม’ (moral order) ให้เกิดขึ้นมาทั้งในระดับตัวบุคคลและชุมชนการเมือง⁵⁰

เฮเลียดกับการเปลี่ยนผ่านแนวคิดความยุติธรรมที่มาจาก ‘ธรรมชาติ’ ไปสู่การเกิด ‘ข้อตกลง’ จาก ‘พลังกำลัง’ (might) ไปสู่ ‘ความเที่ยงธรรม’ (righteousness)

ความยุติธรรมภายใต้ नियามของผู้ที่มีความแข็งแรง ‘พลังกำลังคือความถูกต้อง’ (might is right) เป็นแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมที่มีปรากฏและใช้กันอยู่ในโลกธรรมชาติ เกิดขึ้นระหว่างเหล่าสรรพสัตว์และระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง โดยถูกนำมาใช้อธิบายถึงที่มาในเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) การมีอำนาจทางการเมือง เนื่องจากพื้นฐานมนุษย์ไม่มีความเท่าเทียมกันอยู่แล้ว ความยุติธรรมคือความไม่เท่าเทียม การพยายามสร้างความเท่าเทียมคือการสร้าง

⁴⁹ Hesiod. Works and Days : 225-235.

⁵⁰ Francis Macdonald Cornford. (1912) From Religion to Philosophy. A Study in the Origins of Western Speculation. New York : Longmans., pp. 7-9.

ความยุติธรรมขึ้นมา เป็นทัศนคติมองคนที่อ่อนแอกว่าก็ยอมถูกปกครองจากคนที่แข็งแรงกว่าเป็น เรื่องที่ถูกต้องชอบธรรม แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่มายาวนาน ปรากฏผ่านการมีอำนาจควบคุม (domination) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ กำลังทางกายภาพบังคับ (physical force) ด้วยการอ้างเรื่องการมีร่างกายและเป็นเพศที่แข็งแรงกว่า กลายมาเป็นผู้ใช้อำนาจ ผู้ถือครองทรัพยากรและความมั่งคั่งในทางวัตถุ เช่น ที่ดิน ทรัพย์สินเงินทอง และกำลังคน แนวคิด ‘พลังกำลังคือความถูกต้อง’ เป็นแนวคิดที่มีความจริง มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ สามารถพิสูจน์ได้และยากที่จะลบล้างหรือปฏิเสธ ซึ่งอิทธิพลทางความคิด ‘พลังกำลังคือความถูกต้อง’ ของเฮสเสียด ส่งผ่านมายังปรัชญาแนวคิดทางการเมืองของเพลโต ในบทสนทนา ‘The Republic’ เล่มที่หนึ่งได้อธิบายความยุติธรรมสามรูปแบบ โดยมีฝ่ายของ ‘ทราซิมาคัส’ (Thracymachus) ในฐานะคู่สนทนาของโสเครตีส เป็นผู้นำเสนอและสนับสนุนแนวคิดในเรื่องความยุติธรรมคือ ผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรงกว่า ในทำนองเดียวกับแนวคิด ‘ความยุติธรรมในเชิงการแจกจ่าย’ (distributive justice) ในลักษณะของการปฏิบัติที่มี ‘ความเท่าเทียมกันต่อผู้ที่มีความเท่าเทียมกัน’ (treating equals equally) ของอริสโตเติลเป็นผู้นำเสนอและสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว

‘เฮสเสียด’ สะท้อนภาพความยุติธรรมคือ อำนาจ การปกครอง ผลประโยชน์และความ ต้องการของผู้ที่แข็งแรง มีพลังกำลังเหนือกว่า ย่อมใช้กำลังบีบบังคับเอาอีกฝ่ายที่มีพลังกำลังและ มีความอ่อนแอกว่า โดยผ่านอุปมาเปรียบเทียบพฤติกรรมของสัตว์ อย่างเช่น ‘นกเหยี่ยว’ (hawk) กับ ‘นกไนติงเกล’ (nightingale) ซึ่งโดยธรรมชาติได้ดำเนินไปตามแนวทางของมัน บนพื้นฐาน ความสัมพันธ์ของการเป็นห่วงโซ่อาหาร สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับระบบนิเวศ ระหว่างนกนักล่า กับนกที่ถูกล่าจับกินเพื่อเป็นอาหาร ‘เฮสเสียด’ ได้สร้างบทสนทนายาระหว่างสัตว์ทั้งสองเพื่อสะท้อนเรื่อง ความยุติธรรมไว้ว่า

‘เจ้านกผู้นำสงสาร ทำไมเจ้าจึงกรีดเสียงร้อง อย่าลืมนะเจ้ากำลังอยู่ใต้อำนาจของผู้ที่เหนือกว่า เจ้าจะต้องไปกับเราทุกทีที่เราจะพาเจ้าไป แม้ว่าเจ้าจะเป็นนกร้อง (เสียงไพเราะ) หากเราอยาก เราก็จะกินเจ้าเป็นอาหารเย็นหรืออาจจะปล่อยเจ้าไป คนที่โง่คือผู้ที่พยายามต่อต้านผู้ที่มีพลังกำลังแข็งแรงกว่า (He is a fool who tries to withstand the stronger.) มีแต่จะประสบ กับความสูญเสียและความเจ็บปวด’⁵¹ ดังนั้นการยอมรับกับการปฏิบัติ ยอมจำนนต่ออำนาจของบุคคล ที่แข็งแรงกว่า มีพลังกำลังเหนือตนเองจึงเป็นสิ่งที่ผู้อ่อนแอกว่าควรปฏิบัติ อย่าคิดที่จะต่อสู้หรือ ดำเนินการตอบโต้กลับ เป็นความพยายามที่สูญเปล่าจะไม่เกิดผลอันใดขึ้นมา

อย่างไรก็ตามเฮสเสียดยกตัวอย่างความยุติธรรมที่อยู่ตรงกันข้ามกรณีกับผู้แข็งแรงกว่าต้องเป็น ผู้ปกครอง คนที่อ่อนแอกว่าต้องพึ่งพาอาศัยได้รับการปกป้องจากคนที่แข็งแรงกว่า คือการเคารพสิทธิ ของคนที่อ่อนแอกว่า (right of the weak) ดำเนินอยู่ในลักษณะของการต่อสู้เรียกร้องและการ

⁵¹ Hesiod. Works and Days : 207-215.

แสวงหา ‘ความเที่ยงธรรม’ (righteousness)⁵² ให้เห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันที่ต้องคำนึงถึงคนที่ด้อยกว่าถูกเอารัดเอาเปรียบ ได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีจากคนที่มีอำนาจกว่า เนื่องจากคนที่อ่อนแอกว่าทั้งในด้านพลังกำลัง อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ย่อมไม่อาจต่อสู้กับคนที่มีความแข็งแรง มีความเหนือกว่าทั้งอำนาจและการครอบครองทรัพยากร การหันมาใช้กฎหมายที่ให้อำนาจในเรื่องสิทธิ เป็นเครื่องมือในการต่อรองและต่อสู้กับผู้ที่เหนือกว่าตนเอง (law-abiding) รวมไปถึงเรื่องการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสม ให้เกียรติอีกฝ่ายในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (human dignity) จึงเป็นวิธีการและทางออกที่ถูกนำมาใช้ เรียกร้องสร้างความเป็นธรรมได้เปรียบให้กับคนที่อ่อนแอ มีความด้อยกว่าทางพลังกำลัง โดยพิจารณาว่าพลังกำลังไม่ใช่สิ่งที่จะใช้เป็นมาตรฐานตัดสิน การอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบ มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคนที่แข็งแรงกับคนที่อ่อนแอกว่าน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่า ความยุติธรรมที่เฮเสียดกล่าวถึงและสนับสนุน คือความยุติธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้การอ้างถึง ‘สิทธิ’ (right) และ ‘ความเที่ยงธรรม’ (righteousness) ซึ่งแตกต่างไปจากความยุติธรรมที่ดำเนินอยู่ภายใต้การมีและใช้ ‘พลังกำลัง’ (might)⁵³ เมื่อเป็นเช่นนี้การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนความคิดในเรื่องความยุติธรรมของเฮเสียด คือการติดอาวุธ มอบอาวุธทางความคิดขึ้นมาใหม่ให้กับสามัญชน บุคคลทั่วไปไว้ใช้ในการเรียกร้องต่อสู้ ดำเนินการต่อรองกับฝ่ายที่มีความได้เปรียบที่ดำเนินอยู่ก่อนหน้า ในฐานะผู้ปกครอง คนชั้นสูง

หากสังเกตถึงการนำเสนอของเฮเสียด ในเรื่องการใช้กำลังบังคับต่อผู้ที่มีกำลังอ่อนด้อยกว่า ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไป ก็คือการปฏิเสธแนวคิดของความยุติธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานกำลังคืออำนาจและความชอบธรรม ปรากฏให้เห็นอยู่ในโลกของธรรมชาติ ผ่านความสัมพันธ์ของสรรพสัตว์ การจะมีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยต้องตัดสินกันด้วยการมีพลังกำลัง เช่นมีรูปร่างใหญ่โต มีเขี้ยวเล็บมากกว่า มีความสามารถเป็นสัตว์นักล่า การที่สัตว์ที่มีพลังกำลังมากกว่าสามารถปกครองฝูง การมีพลังกำลังเหนือสมาชิกที่อ่อนแอกว่า พลังกำลังถูกใช้ในการล่าสัตว์ที่พลังกำลังน้อยกว่ามาเป็นอาหาร สะท้อนถึงความยุติธรรมที่มีอยู่ในโลกธรรมชาติของสัตว์ อีกทั้งสัญชาตญาณของการมีชีวิตอยู่รอด (life necessity) และความปลอดภัยในชีวิตก็ขึ้นอยู่กับการที่สัตว์มีพลังกำลังความแข็งแรงเหนือสัตว์อื่นด้วยกัน แต่การนำเสนอด้วยการสะท้อนให้เห็นว่าในโลกของมนุษย์ การตัดสินกันด้วยพลังกำลังนั้นอาจไม่ใช่ความยุติธรรมหรือถูกต้อง ชอบธรรมเสมอไป ถึงขั้นหากยังฝืนกระทำมันอยู่ต่อไปก็จะไม่เป็นที่ยอมรับและอาจถูกลงโทษ เฮเสียดตีความว่าการใช้พลังกำลังเข้าบังคับจัดการ เป็นการรังแก การเอารัดเอาเปรียบ หรือกล่าวในอีกความหมายมันเป็นความอยุติธรรมประเภทหนึ่ง ฉะนั้นความถูกต้อง ความชอบธรรมและความยุติธรรมระหว่างมนุษย์ด้วยกันไม่ใช่เรื่องของการอ้างพลังกำลัง แต่อาจ

⁵² Leon Robin. (1996) Greek Thought and the Origins of the Scientific Spirit. London : Routledge., pp. 19-21.

⁵³ Moses Hadas. (1962) A History of Greek Literature. New York : Columbia Press., pp. 34-35.

เกิดขึ้นจากแหล่งของความยุติธรรมอื่น ๆ อย่างเช่น กฎหมาย คุณธรรม ความรู้ ความสามารถมาทดแทน โดยมีที่มาจากเทพปิตรซุสดังนี้

‘จงเป็นผู้ที่ยุติธรรม หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง บุตรแห่งโครโนสบัญญัติกฎขึ้นมาเพื่อใช้กับมนุษย์ สำหรับเหล่ามังกร อีกทั้งปักษาและสัตว์ดุร้าย (beast) สัตว์เหล่านี้มีชีวิตที่ต้องล่ากันกินกัน เนื่องจากไม่มีความยุติธรรมหรือกฎระเบียบ แต่มนุษย์เรามี ‘กฎแห่งความถูกต้อง’ (law of Right) ประทานมาจากเทพปิตรซุส’⁵⁴

ในแง่นี้เฮสิียด จึงอยู่ในบทบาทของนักคิดที่เสนอความคิดในเชิงทำลาย ปฏิเสธ ตั้งคำถาม มีข้อสงสัยไม่ยอมรับนิยามและความหมายของความยุติธรรมที่มีมาก่อนหน้าเขา เฮสิียดจึงเป็นนักคิดที่เปลี่ยนความหมายของความยุติธรรมในความหมายดั้งเดิมที่เคยเกิดขึ้นและดำเนินอยู่ในโลกธรรมชาติหรืออาจจะเป็นสภาวะธรรมชาติ ก้าวมาสู่ความยุติธรรมภายใต้ชุมชนการเมือง เฮสิียดจึงอยู่ในสถานะนักคิดที่เคลื่อนความยุติธรรมที่เกิดขึ้นใน ‘ป่า’ มาสู่ ‘เมือง’ จากที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่โดย ‘ธรรมชาติ’ มาสู่ ‘การสร้างข้อตกลง’⁵⁵เป็นการแปลงสภาพจากการใช้พลังกำลังมาอยู่ในรูปของการสร้างกฎหมาย สัญญาประชาคม ข้อตกลง ผ่านการใช้เหตุผล การให้ความยินยอม (consent) การแสดงออกถึงคุณธรรมและความรู้ที่จะเป็นรากฐานให้กับความคิดทางการเมืองในยุคต่อมา ยกตัวอย่างเช่นบทบาทหน้าที่และความสำคัญของ ‘ผู้สร้างบ้านแปงเมือง’ (good/grand legislator)⁵⁶ ทำให้เฮสิียดพิจารณาความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ มีความแตกต่างไปจากความยุติธรรมที่เกิดกับมนุษย์ด้วยกัน รวมไปถึงความยุติธรรมที่เกิดระหว่างสรรพสิ่งในธรรมชาติ ไม่อาจนำมาใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือผู้คนในชุมชนการเมือง ซึ่งเป็นความยุติธรรมคนละรูปแบบ⁵⁷

นอกจากนี้อาจวิเคราะห์ถึงความคิดที่ปรากฏออกมาในรูปปัจเจกบุคคล ที่ออกมาปฏิเสธและเรียกร้องความยุติธรรมจากบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในบทกวี ‘Works and Days’ ของเฮสิียดสะท้อนถึง สภาวะการณ์ทางสังคมที่กำลังเกิดการเปลี่ยนผ่าน (transitional period) ของกรีกโบราณในช่วงระยะเวลาประมาณศตวรรษที่หกและห้าก่อนคริสตกาล โดยช่วงดังกล่าวเป็นผลเกิดขึ้นมาจากการขยายตัวทางการค้าทางทะเล การขยายดินแดนในรูปของอาณานิคม

⁵⁴ Hesiod. Works and Days : 276-279.

⁵⁵ คือการที่มนุษย์ตกลงที่จะก้าวออกจากสภาวะธรรมชาติ (state of nature) ในฐานะสภาวะก่อนการเกิดสังคมการเมือง (pre-political society) มาสู่การทำข้อตกลงในรูปแบบของสัญญาประชาคม (social contract) เพื่อสร้างรัฐ สังคมการเมืองของนักปรัชญาการเมืองตั้งแต่โธมัส ฮอบส์มาจนถึงมองเตสกิเออ ซึ่งเป็นที่มาและกำเนิดของรัฐสมัยใหม่ รวมไปถึงรูปแบบและระเบียบใหม่ในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง

⁵⁶ ในกรณีของกรีกโบราณสังเกตได้อย่างชัดเจนจากการเกิดขึ้นของผู้ชาญฉลาดทั้งเจ็ด (Seven Sages) ที่เกิดขึ้นในยุคกรีกโบราณ (Archaic Age)

⁵⁷ Eduard Zeller.op.cit., p. 27.

ไปยังพื้นที่ที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศอิตาลีในปัจจุบัน (Magna Graecia) ในทางเหนือคือดินแดนริมชายฝั่งทะเลดำ (Black sea) และดินแดนที่ตั้งอยู่แถบชายฝั่งทะเลเอเจียนหรือเอเชียไมเนอร์ในปัจจุบัน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางเศรษฐกิจและการค้า นำไปสู่การเกิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ คือเงินตราเข้ามาแทนที่ระบบการแลกเปลี่ยนแบบดั้งเดิม พร้อมกิจกรรมใหม่ทางเศรษฐกิจ ผ่านการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่เข้ามาพร้อมกับความคิด เกิดการอพยพเคลื่อนที่ของผู้คนจากดินแดนอาณานิคม ปัจจัยที่กล่าวมานี้ล้วนมีผลต่อการเกิดและขยายตัวของชนชั้นใหม่ในทางสังคมเศรษฐกิจและการผลิต ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่ชนชั้นเจ้าของที่ดินที่อยู่เดิม จนเกิดการท้าทายอำนาจ ลดทอนความได้เปรียบของชนชั้นที่เคยมีอำนาจได้รับผลประโยชน์อยู่เดิม⁵⁸

การนำเสนอแนวคิดความยุติธรรมของเฮลเลียด สะท้อนถึงพัฒนาการทางสังคมการเมืองกรีกโบราณ และมนุษยชาติ เกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากพื้นฐานการดำรงชีวิต จากเดิมก่อนหน้านี้ในแบบการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อนในทุ่งหญ้า (pastoral) ไปสู่การตั้งถิ่นฐานแบบถาวรบนพื้นฐานการผลิตในแบบการทำเกษตรกรรม (agricultural) ดังนั้นเพื่อการอยู่รอดปลอดภัยของฝูงสัตว์ จึงมีความต้องการผู้นำทั้งฝูงสัตว์และผู้คน (shepherds) ที่มีผลกำลังความแข็งแรง เพราะต้องเดินทางหาทุ่งหญ้าเพื่อให้สัตว์หากิน ผู้นำต้องมีความสามารถเพราะต้องเผชิญหน้ากับภัยอันตรายต่าง ๆ ในการเดินทางไปหาแหล่งอาหารให้กับสัตว์เลี้ยงทั้งภยธรรมชาติ จากสัตว์ร้ายที่จ้องเข้ามาทำร้ายเอาสัตว์ที่เลี้ยงไปกินเป็นอาหาร ไปจนถึงการรุกรานเข้าไปในพื้นที่ของบุคคลอื่นที่อาจเกิดการต่อสู้กันขึ้นมา นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่าการที่ชุมชนกรีกในช่วงดังกล่าว มีการเคารพบูชาเทพเจ้าที่เป็นตัวแทนพลังของวัตถุและสิ่งในธรรมชาติ ภายใต้ชื่อของเหล่าเทพเจ้า (pantheon) ประกอบด้วยซุส เทพแห่งท้องฟ้า โพไซดอนเทพแห่งท้องทะเล เฮปฮาเอสตัส (Hephaestus) เทพแห่งไฟ เออร์เมส (Hermes) เทพแห่งลม ไดโอนีสุส (Dionysus) เทพแห่งเหล้าไวน์และดีมีเตอร์ (Demeter) เทพีแห่งธัญพืช⁵⁹

⁵⁸ Eduard Zeller. *ibid.*, p. 28.

⁵⁹ Jean-Pierre Vernant. (1990) *op.cit.*, pp.102-103.